

УСЬВЕ БӘКО
БӘРХВАН

БД.1738

BEKO ŪSIVĒ

BERXVAN (Bergen)

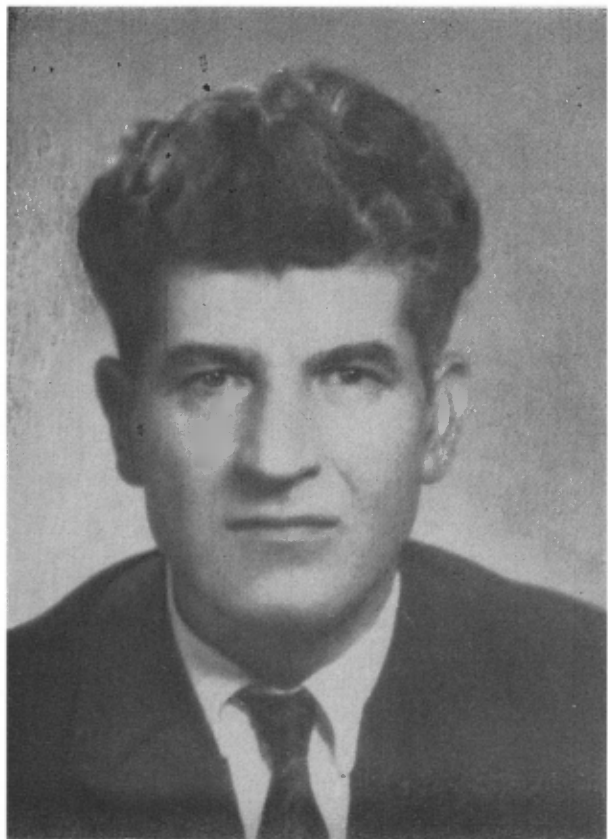
ŪsivĒ Beko

Erevan : Nesīneta "Sovetskau
Groz"

1978 - 97 Vh

Litteratūra . Novelle (?)

УСЬВЕ БӘКՕ

БӘՐԽՎԱՆ

ՈՒՇԻՐԹԱ «ՏՕՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂ»

ԵՐԵՎԱՆ 1978

Р 22

С (Ррп.)

УСЬВЕ БЭК'О

Усьве Бэк'о р'оһ'е хwэва э'йнски шайир бу. Лиризма шийэ на- зык, һ'об у һ'эзкырна дьле шийэ бе һ'эд у һ'эсаб бэрбь мэрийа, сьдде шийи қәиц, дьлэша ши бэрбь wэт'эне де —К'одстана зе- ранди у п'ирэ-п'ирэкры, кō дәсте ши наһиже, wэт'эне шийи мэ- зьн у гōлвэдайи— Т'фақа Советие, ль к'ō ч'э'ве хwэ вэкр у э'мре хwэ дэрбазкр, һ'эзкырна бэрбь т'эбнийэте, нэхи у шигаред we, эвина дьле шайирэ энарэти, хwэндэвана һ'эйр у һ'эжмэк'ар дькә.

Һэрт'ым, wэхте бөлгед бэрэвокед э'франдынед шайирэ нэшр- буйи wөлдьгэр'ини у илани wэхта шьеред шайирэ вэкры дьху- ни, һ'эснәкә тәһэрәки мэрийа һөлдьгэр'э, т'эхмин дьки, wәки тō жи бь һ'эспәкә өса жийи, дьле тэр'а жи дэрбазбуйэ.

Хwэндэванед, кō э'франдынед шайирр'а пәнәси, дәма э'w- лыи жь зьмане шийи садә дькарә шыкбэрбэ, ле т'эне дәма э'w- лыи. Готынед шайирэ к'урфькр, пазькайа wан фькра хwэндэва- на мәщбур дькьн һ'эта к'өтәсие ши бьхуыи.

Чэтьнә бежи Усьве Бэк'о бәре э'wлын шайирэ йане пвиск'ар. Прозаеда жи эw шайирэ. Шьровэкрына ши, ак'ла змане шийэ ширьн хwэндэвава хwәи те. Бадьлһөwa пинә, тәки шьеред ша- йирэ вэкры өса бь һ'өwаск'ар у к'урфькрын у нава литература к'өрдайэ советиеда щер'ьбандынед э'wлыньн у wэхтеда жи р'ынд һатьнә қимәткырыне.

Бэрэвокед э'франдынед Усьве Бэк'ойи “Бьлур,, „К'эскәсор,, “Һ'эсрәта мьн,, “Меване р'ое,, “Э'франдынед т'эзә,, “Паизр'а,, хwэндэван васыи, дэрһөқа сәрһатийа э'мре wида жи заньн, кō р'екә чэтьнә сианэтр'а дэрбазбуйэ. Шайир бь дьләки шөwат у

эшкә к'ур чава сәрһатийа хвәда, ӧса жи ә'франдьнед хвәда дәрһәқа зар'оти у шаһьятийа хвәйә тә'лда дьнвисә у һ'әйфа хвә тинә, вәқи салед чьқас чәтыи у гьран п'ара ви у бь һ'әза-ра мәрвевд сьлсләта ви к'әтыиә. Р'әв, кӧштыи, хәлайи, пәхвә-ши р'ебьред шайире пашвәхтне бунә һ'әта ви чахи, вәхте п'а-рәкә щмаә'та мәр'а сәрқөр'нәкә ә'мыр у жийина т'әзә вәбу.

Бажарван у шайире дәвра т'әзә бь т'әмапийа һ'әйәтийа хвәва хвә п'ешк'еши ә'мре т'әзә кьр, һинбу, ә'мырда щи гьрт, пәсне ә'мре т'әзә да, бона хвәйкьрьна ви ә'мри у вәт'әне хвә-йи советие хуп р'ет.

Чава ә'мырда, ӧса жи ә'франдьнед хвәда Усьве Бәк'о чьқас назьк у дьлр'әһ'мә бона кьрыи у тыштед қәнщ, веа зедәтьр бәрк' у инк'ә мқабьли нәр'астие, зордәстие. Әв шыера хвәйә "Хәйсәте дьле мы,,-да бь хвә сәр дьле хвә ә'щевмайи дьмннә, вәқи әв щарана қәй бежи "бьруск у багәрә,, вәхте ог'ьрме гьран дьл у хирәта ви р'әһ'әтне надиә ви, ле щара жи әв жь "гӧле на-зьктьрә,, вәкә дьле хорте бәнги дьһийак дькарә теда щи бьбә.

Һ'әйф, гәләк-гәләк сет у мәрәме шайире к'ӧрд р'уе мьрьпа бевә'дәда ивщи маи. Һ'ьсрәта дьле ви әв бу, вәқи щмаә'та хвә де аза у сәрбәст бьбинә, миша п'ара вейә ведәре.

Ве бәрәвокеда әв ә'франдьнед ивиск'арьн, ед кӧ әви нәр'а пәһһанд т'ам у т'омәри бькрана у пәшьркьри бьдита. Сәрәщә-ма сәрһатийа "Щәмале бәрхван,, шә'дәтне дьдә, вәқи әв н'әр-ч'әқи ә'франдьна мәзынә.

Т'ема ә'франдьнед ве бәрвоке пәсне әвина т'әмьз у знарәти-йә, нӧхсанкьрыи у п'епәскьрьна һ'әсина дьле мәриайә т'әмьзә дийа чуйщә нәһәқда, т'әбийәтә—бь һ'әзар р'әнг-аваз у дәвлә-мәндтие хвәва, динаркьрьна хәйсәте мьләтнейи һәрә қәнщә.

Ә'гитә ХУДО.

П'АШЛА Т'ЭБИЙЭТЕДА

Мын кэрие пэзе хвэ бэрдабу нав п'ашла т'эбийэте-
йа хэмьли, әw хвәр'а ширьн дьч'ерйан, әз жи қасәке һе-
ньжим. Һәw пе һ'әсайм —йәк сурте мын р'адмусә...

— А, сәбра дьле мын, тө һати?

Мын т'ьре гөмана дьле мын һәвалар'а һатйә чьнина
п'ьншар'е, шур'әки мәщам дитйә, һатйә бал мын.

Ле чь дит?.. .

Қолое мыни амьн сәр ләпе хвәйә пашьн к'әти, мина-
ни мәрийа р'аст ч'ә'ве мын дьһер'и.

— Һь, Қоло щан, чь һәйә? —мын же пьрси. Әwi дела
хвә зу-зу һ'әжанд, чәнд щара кьрә ә'wtи, змане хвә
д рхьст у бәрбь жере ньһер'и.

Мын жи we т'анге ньһер'и, дит чәнд сйар дурва бәр-
бь мә тен.

Әз у Қоло п'ашла т'эбийэтедабун, һьм wәхте ог'ьр-
ме гьран, һьм жи wәхте лайе.

“Һәй дьһя, чьқас ә'щебе тә һәнә!... “мын хвә хвәр'а
гот у р'абумә п'йа.

БИРА МЫН ДЬЧУ ЭЗ ХОЛАМ БУМ

Мьрим бира мын дьчу, wэки эз холам бум у тыштэки мын т'өнэбу, wэки бе хwэйи у бе ходан бум.

Жь шаһыле хэлде т'о тышти пашда нэдьмам. Хэлде эз бир даним т'эне ши чахи, гава хэбатэкэ ванэ гьран йане т'эмикэ фэрэ һэбуйа.

Щарэке һовалэки мыни холам мынр'а гот: —тэр'а р'аст бежым, эз һ'эвсудна тэ дькым,.. — Мын гот: —“Һ'эйран, бона чь? Эз к'имэ?.. —Әши гот: —“Wэки эw бэжи у бал, бэдэwийа тэ, эw қэwат у һ'өнөре тэ е мын буна, ло һна зува эз бьбум зэ'ве аг'аки....”

Wэ'дэки шунда мын т'эхминкьр, wэки нава қизе гонде мэда т'эне ч'э'ве бэдэwэке ль мынэ. Чьқа щара, гава эw р'асти мын дьһат, мын т'эхминдькьр, wэки к'эсарэка к'ур дьле weда һеwьрийэ, ле хwэ зэфтдькэ.

Щарэке жи т'эви һавала, хас у қомаш хwэкьри, р'асти мын һат. Әwe хwэст незики мын бэ, ле ши хwэда сэкьни у р'аст ч'э'ве мын һьһер'и. Гэлэки нэр'һ'эт бу, тэе быгота жь тыштэки нэр'ази у мэдэжьрийэ. Нһер'и, һһер'и у бь дьлэки шкэсти вэбэшьри. Һэма ши чахи һэвале we авр'у данэ мын у эw бьрын, чун..

Мын т'эг'минкьр, wэки һэвале we эйба холамити'а мын данэ р'уе мын.

Ле т'эбийэт зорэ, һа хwэ дькэ.

Мынр'а дьготын: “Эваре, гава т'о р'унышт'эбуи һ'афа гели, тэ бьлуре дьхьст, қиза фьланкэсе п'э'е бьлурлехьстьна тэ дьда,.. Хwэст бьзаньым, гэлэ эw т'эне бьлурлехьстьна мын һ'эздькэ? Дьқэwьмэ сьбе жи эw мын һ'эзкэ?

К'а к'и сэрэдэрие ль фәне вс дьгйае дькэ? У мьн не зор да былуре у к'лама.

Эз мқим һ'эйра веда бум, ле бира мьн дьчу, вэки эз хөлам бум у тьштэки мьн т'өнэбу, вэки бе хвэйи у бе хөдан бум.

ТИРЭМЭ'Р

Бһаре, гава эм дэрдьк'этиэ зозана, чэнд р'ожа пэз у дэвар долгада һини һэва сар дькэр, паше дьчунэ вэр-ге һ'имли. Дө р'ожа нэк'ьшанд, бэрф бари, ч'иа у гэли сом кэр. Дьбэ һерса тэбийэте р'абубу сэр зозанвана, кö жь вэдэ һьлэки зутэр һатьбун варга. Ле т'эбиэт жи хэйсэте хвэва эйни минани де у баве мэрийа дьлованэ, р'астэ, шарна һерс дьк'эвэ, ле эвлэде хвэр'а к'ине нак'шинэ.

Пэй ве бэрфер'а иди һэва хвэш бу.

Мьн бэрхе хвэ бэр'дабу нава һешьнайе, эв хвэр'а хвэш дьч'ерйан, мьн жи п'алдаи ль п'эльтке э'вра у ээмане һешин дьньһер'и, гөһдарийа вите-вита тэйр'да, хөлэ-хөла ава щэв у канийа дькэр.

Фькре хвэва эз пэй ван п'эште э'вра дьчум у мьн т'ьре қэй эв жи бэр'эдаи ль р'уе э'змин хвэр'а дьч'ерн.

П'эльтке э'вра шарна һеди-һеди дьһиштнэ һэв, дьбун гольнгэ у мина бэрх у пэзе, кö гэрм зоре дьдэ ван, дьщывйан у дьк'этынэ к'орие. Шарна жи эв жь һэвдө дьқэтийан, минани мэ'ра дьрөж дьбун, дьк'ьшйан, дьчун, бнда дьбун. Шарна бьр' дьбун, тэе быгота гөр к'этийэ нав.

Щарна р'энге хвэ дьгöһастын, нава һәведа дьбунэ: минани кöлие бәрфейэ мэзын, е кö зутьре we жорда бьк'э-тана. Щур'е хвэ дьгöһастын, дьбунэ базьрган, һэсп, бьзын, ми, калэмер, ло чь заньм иди чь...

Тәе бьгота қәй эз ль сәр гәмикә элк'ане, нава бә'ре-дамә у т'эмаша ә'wра дькым. Пәле сәр һешнайие дөвә-р'у вәдлэзийам у алие бәрха дьһер'и, е кö кьто-кьто бьбун, хвәр'а хвәш дьч'ерйан.

Ньшкева ль сәр чәнд гава, р'әх кәвьрәки нә зә'фи мэзын, нава һешнайеда нәхшәки п'әр' бәдәw бәр ч'ә'ве мын к'әт. Хвәст р'абьм, бьньһер'ьм чька чькә, ле фь-кьрим: "дьбә жь бәр ч'ә'ва öндакьм,, мын хвә ә'гләкьр, р'анәбум. Мын го дьбә п'әр'е тәйрәдәкә бәдәwбә, к'әтйә, йане т'еле кәwканийанә, қәтәки бәне пышта жь-найэ. Wan мьталада бум, мын һәw дит әw тышт жь ши ләқйа. Мын го қәй ба лехьст wәлгәр'анд, щур'е нәхше хвәва һатә гöһастьне. Пер'а-пер'а т'әхмин кьр әw тирә-мә'рә. Әw һе зә'ф бьч'ук у гәләк бәдәw бу... Мын һәр тышт биркьрьбу, ль wi тирәмә'ри т'эмашә дькьр. Тирә-мә'р щарна дьбу гöлөк, сәре хвә бьнд дькьр, змане хвә минани т'еләки зрав дәрдьхьст, поч'а хвә дьһ'әжанд, ль кевьр дьалйа, хвә гәрм дькьр. Гьлие мэзына к'әтнә би-ра мын, wәхте ньфьр'и дькьрьн, дьготын. "Бәлки тирәмә'р тәхә!,,

Һәрнәйсә, бәдәwийа wi тирәмә'ри мын хвәд һат. Бь щур'әки фәсал мын әw пьрт. Иди wәхта берие незик дьбу. Мын бәрх т'опи сәр һәв кьрьн, бәре хвә да зоме.

Тирәмә'р дәсте мьда ша дьбум. Ле гава дьк'әтә бира мын, кö әw мэзынбә we мәрйахә, жә'рдадайикә, эз зә'ф

бэрхwэ к'этъм, фькьрим: “Нэ дьняа бей'асаб мэзьнэ, нэр кэс жи дькарэ ве дьняа фьрэда бьжи. Хьравий чьр'анэ?...”

Wэкэ сэл'этэке шунда мэ бһист, кö эw щие мьн бэрх дьч'еранд, мэр йэки хьстйэ. Мэзьна готын, кö эw дьбэ һэма хут мака ви тирэмэ'рибэ, кö һ'эйфа хwэ жь мэри-йа һьлдайэ.

Тирэмэ'р дэсте мьнда, шашма'и эз щие хwэда мам, дьфькьрим: “Эз ви тирэмэ'ри бэрдъм, гэвэркьм, йане wэ'дэки хwэйкьм.....”

ХЭЗАЛ КАРА ХWЭ ДЬГЭР'ИА

Сэре Сил'ане — Халате мьж у думан бу. Гөр'ина э'wра бу, кö шуре хwэйи бьруске ч'яа у зьнара дьхьст. Т'эбийэт қэй бона нэ т'ö тьшти сэр т'эва һерс к'этьбу.

Т'ö р'öһ'бэр, қул у бэндэ ль вандэра к'эвш нэдьбуи. Нава we мьж у думанеда һэр т'эне хэзалэк, к'и занэ чава ви чахи вандэра бит'эрбьбу, дьқэwьмэ жь бэр гөлла неч'ирванэки, йане жь гөрэки р'эви бу.

Хэзала бьриндар бь к'алин һьлк'ышья сэр знарэки у жь wedэре мина кэвьрэки һатэ харе...

ҚИМЭТЕ МЬН

Қэдре мьн бал аг'е у қиза ви лап башқэбу. Бал аг'е қимэте мьн ангори кэвьрэке жи т'өнэбу, ле бу йа қиза ви, қэдре мьн сэр гь'ькар'а бу.

Аг'а чьга шара ра'сти мьн дьнат, дьпър'си: "Көр'о, пэзе мэ қэт чапанэ? Нәхwәш навда т'өнэ?...",

Мьн дьго: "Аг'а, сәре тә мәр'а саг'бә, шыкьр!...",

Әви к'афьри қэт р'ожәке һ'але мьн нәпърси.

Шарна жи аг'а бона нә т'ө тьшти ль мьн һерс дьбу, дьгот: "Көр'о, ван чәнд р'ожка пәз ль бәр ч'әве мьн қо-лайи те к'вше, дьбә гөһдарйа тә кемә? һаж хwә һәбә, һа!..

Мьн дьгот. "Әз хөлам, сал донздәһ мәһ шәв у р'ож нава пездәмә, т'ө дәһнәки же дур нәк'әтьмә..."

"Ле чава бу, we р'ожә һәма дәрбәкер'а дө кавьр'е мьн һ'ышк'буун? —aw ль мьн һерс'бу.

"Аг'а, —мьн гот, —шыкьр хwәде, чәнд сәмәр' пәзе тә һәнә, дә оләщәхә, ле чава, дьқәwьмә һәма сьве, дурн аг'е мьн, қәзнак ль мьн жи бьқәwьмә....."

Әви гот: "Ч'ир'ока нәвежә, чь кә тәр'а дьвежьм, гөһдарбә, йане на..."

Ле қиза wi қә мина баве хwә нибу, чьқас мьнр'а хәбәр дьда, мьқим һ'әйра мьнда бу. Һ'әтани иро жи гьлине we бәр гөһе мьнә. Әwe дьгот: "Фьланкәс, иро баранәкә гөр' бари, әз һ'әйра тәда бум. Мьн бьһист қа-чаха һ'ышуми сәр кәрне пез кьр'буун, әз диса һ'әйра тәда бум... Готьн ду баранер'а нәwала жерьнда т'офан р'абуйә, әз һ'әйра тьда бум... Гава баве мьн ль тә һерс дьбә, ле-лемә бьгрим...."

Әwe мьқим дьзива жь т'ьт'ун у к'аг'ьзе щьг'ара баве хwә дьда мьн. Парие хwәш, чәрәз у тьште дьн жи дани, дьда мьн. Ле гава әwe мьнр'а нан дадьгьрт, йане г'ив дь-да бәр мьн, қаси п'ара чәнд мәрйя дадьгьрт. Читие

гоште лапи хвәш дькьрә нава хвәрьна мьн у ч'э'ве хвэ мьнр'а дьқөрн'анд, дьхвәст бьгота "чър'а мьн читье ча- ва тәр'а дагьртйә? Тә хвәш һ'әлалбә!., Шарна жи, га- ва бал мә кәс т'өнәбйа, бь һ'ьжмәк'ари мьнр'а дьк'әнйа, бь дәнгәки ширьни назьк дьгот: "Бәләнгаз нәвә, бәрхвә нәк'әвә, мьқати хвә бә.....

Әре, қимәте мьн бал аг'е у қиза ви лап башқә бу. Бал аг'е қимәте мьн ангори кавьр'әке жи т'өнәбу, ле бу йа қиза ви, қәдре мьн сәр пышкар'а бу, т'әмамийа мала бәве хвәр'а нәдгөһаст.

Р'АМУСАНА ПЕШЬН

Баһар бу. Гөндие мә һазьрйа хвә дьдигьн дәрк'әвнз зозана. Конә хвә дәрхьстьбуи дәрва, п'инәдькьрьн, һь- нәка жи чит, сынг у шьрит дьданз сәр һәв.

Мә, зар'а жи бьн конә р'ахьстида хвәр'а дьлист. Оса қәвьми, вәки һәма бьн конәки осада, бей һ'әмди хвә, мьн қиза щинаре мә р'амуса.

Әвә дәнге хвә нәкьр, әз бь кьрына хвә қөр'ә дь- бум.

Жь ве р'өже чәнд сал дәрбаз буи. Р'амусана дьле мьнда вәларти сал бь сал ширьн дьбу. Әз һ'әйра веда бум. Әв иди бьбу қизәкә к'авә-к'өбар, әз жи һәми хорт бум.

Р'өжәке жи мьн дит ве щер' ль сәр мьле ве, т'әк у т'әне жь канийе те. Мьн к'ьнще хвэ р'асткьрьн, к'о- лозе хвә қоткьр, бь гөман бәрбьр'и ве бум. Сәлам дае.

эве бы дэнгэки нымз сэлама мын вэгьрт. Мын р'амусанэк же хвэст.

Эве гот: — “Дури мын хэр'э!...”

Дине, чь қәwymийэ? — мын гот, — нэ эз диса эв фьланкәсым? Э'вда хвэде, чь қәwymийэ? Ле эв р'амусане мынә бәре?..

Гот: “Бэлэнгаз, р'амусана чэнд сал бәре бира к'ете? — эве бехоф ль ч'э'ве мын нһер'и у жь мын дур'к'эт.

Ах, ле эв р'амусанед бәре һе бира мын нәчубун.

ХӘЙСӘТЕ ӘЛИ АГ'Е

Навин бу, вәхте нандьруне.

Әли аг'а гази чэнд п'алакьр, бьрә мала хвә, вәки ванар'а п'әвк'эта, сьбе хэр'ын, зәвийа ви бьдрун. Жьна хвэр'а гот нан дайнә бәр вана. П'ала нане хвә дьхарьн, аг'а жи башқә р'унь'льтбу, щьг'арә дьк'шанд у бьн ч'э'вар'а вана дьнһер'и.

Гава п'ала нане хвә хвэр'ын, хьлазкьр'ын, р'абун кө хэр'ын, аг'а дө мәрйяр'а гот, вәки эвана сьбе нәен, е дьне бәсьн. Пәй чуина п'ала жьне жь мере хвә пьр'си:

— Фьләнкәс, тә чьр'а дө мөри пашда дан?

— Тө жьни, ақьле тә нагиже, — әви гот.

— Мәсәлә, чьр'а ақьле мын нагиже?

— Нанхвэр'на ван дө мәрйя чь бу, вәки хәбата вана мыр'а чь бә? Ле ед майин минани гөра дьхвэр'ын. А, we өса жи бьхэбьтн.

Р'ожәке, вәхте хәбәрдане. Р'эзго аг'а Әли аг'ера

гот: — ве пашвэхтие мийе тэ ль бэр ч'э'ве мьн қолайи тенэ к'эвше.

Сэр ве готына Р'ызго Э'ли аг'а һэма ве р'оже эва-ре гази шване хвэйи мале кър, же пър'си:

— Көр'о, К'эрэм, чоледа тө нане хвэ пе чь дьхөйи? Шван шаба ви да, гот: — Эз хөлам, дэ, хвэде чь р'эсқ да, ви жи дьхөм.

— Эре, фэ'мдарийэ, — аг'е гот, — ле тө қэт хвэр'а пез надоши, шир нахөй?

— На, эз хөлам, т'обэбэ, — шван тоте.

Чэнд р'ожа шунда аг'е эв чьван дэрхьст, дэвса ви жь гөндэки дьне хвэр'а шванэки майин ани. Жьне жь мере хвэ пър'си: — Э'вде хвэде, тэ чьр'а эв шьван дэрхьст, нэ эв хэйсэте хвэва бэрхе хвэде бу?

— һэма бона ви хэйсэти жи мьн эв гөһаст, фэ'мкэ, нэ кө бэрх мийа хвэйдькьн, ле готи ми бэрха хвэйкьн. Мэрие қэдре щане хвэ ньзанбэ, ве қэдре хэлқе чь бь-занбэ? Эв нькарэ нава чэнд сэмэр'э мийада р'оже т'асэ шир бьдошэ, бьхвэ... лэма жи хэлқ дьдэ р'уйе мьн, вэ-ки мийе мэ қолайнэ.

Жь ве р'оже эп'ешэ вэ'дэ дэрбаз бу. Шьване т'эзэ ль бэр ч'э'ве аг'е тэһэрэки к'эвш дьбу. Р'ожэке жи гази ви кър. Шван һат, бемьнэт бэр ви сэкьни, смеле хвэ бада, тэе быгота қэт т'алаша ви нинэ, кө аг'а бэр ви сэкьнйэ. Э'ли аг'а гава ч'э'в шьвен к'эт, хелэ вэ'дэ фькьри, бьн ч'э'вар'а сери һ'эта ньга ви ньһер'и, паше же пър'си:

— Көр'о, чьван, эв чь һэвалэ? Нава эвқас вэ'дэи-да тэ һе щотэ чарьх жи нэмашандйэ?... һ'эйран, сурэте

тэ жь е мьн сортьрэ, к'ынще тэ жь е мьн т'эмьзтьр, ле
тō чолө чь п'ешэйи?

Шван р'эһ'эт шаба ви да, гот:

— Чьр'а эз жь к'е кемтьрм? Бь готьна тэ гэрәке
чава бьм? Эгэр вэ'деда нэхөм, вәнэхөм, р'эһ'эт нэбьм,
хвәнэкьм, ижа эз чьр'а дьхэбьтм? Вэки эз қәдре хвэ
нъзанбьм, т'алаша хэлқейэ? Чьр'а эзе һ'эзар сали бь-
жим?

Р'ожтьра дьн Э'ли аг'а жьна хвэ т'ер к'өта. Кэс
сөр'а вана пенэһ'ьсйа, гәло мә'на we йәке чь бу.

ҚРАРА ДЬЛЕ МЭ НЭДҺАТЭ СЕРИ

Мәр'а чэтын ль һэв дьһат, кō эз у к'элэш лавке мьн
р'асти һэвдō бен.

Бәхте мьни р'эшр'а щаре мэ'ник дьк'этэ орт'е,
қрара мэ нэдһатэ сери.

Дәсти дьле хвэ мьн нъзанбу сэр чьмэ у бэр чьмэ.
Щарна бира мьн дьчу вэ'деда т'эмие де у баве хвэ
бьқәдиньм, әвана жи ль мьн һерс дьбун, дьготын: “Қи-
зе лао, ахьр чь ль тэ қәшвмийэ?..”

Р'ожа к'ывшкьри, сьбе һ'эта эваре дэрәнг баран
бари, тәе бьгота т'әбиәте жи р'уе хвэ мэ гәһастйа.

Щарәке жи лөк'ьмим, щер'е сэр мьле мьн к'әт,
шкәст. Де у баве мьн әва йәка дьданэ р'уе мьн.

Щарәкә дьн пәзе хэлқе ль бэр к'элэш лавке мьн
өнда бьбун, һэвалава чун, пәзе өндабуийи бьгәр'ьн, би-
ньн...

Мьн у К'элэш лавке мьн мэ қрара дьле хвэ дькьрә

йәк р'асти һәвдө бен у т'ер хәбәрдын, ле бона we йәке
мә мәщәләк нәдит.

Р'ӘН'ӘТБУНА ХӘЗАЛЕ ҺӘЙӘ?

Бәрхванти у цъвантийа хвәда мьн гәлә хәзал дит-
тынз. Дәрһәда ә'мре ванада мьрим дьфькьрм: —гәло
ә'мьрда қәт р'ән'әтбуна хәзала һәйә?

Шарна тә дьдит һьлк'ышһанә сәр зьнара у хелә
вә'дә һәма өса хвәр'ә вәдәре дсәкьнин у чардоре хвә
дньһер'ин. Мәри т'ьре бь we йәке дьхвәстьн бьзанбьн
әвә бөдәзийанә йан һа, вәки паше пәйабьн у бөхоф бь-
ч'ерьн.

Шарна жи тә дьгот жь we бьльндайе т'ьр'ане хвә
ль неч'ирвана у гөра дькьн.

Дьрәзьми шарна хәзал һьлдк'ышһанә щие өсайә
бьльнд у бөфәсал, вәки мәри зәндәгьрти дьма. Тә дь-
гот қәй иди т'ө шара нькарьн жь вьр пәйабьн. Мәрийа
т'ьре әвана дьхвәстьн жь сәре зьнер бьфьр'ьн, һәр'ьн
сәр п'ьлтә з'ьр. Хәзал стөе хвә дьрежи гәлие к'ур
дькьр, дньһер'ин, тәе бьгота һ'әйра-ава гели, һешьнайе
у кәлилке вьр бу.

К'и занә, жь тьрса гөлле неч'ирвана, йане жи гөра
бу, кә вана әв бәст у чол, ч'йа у бани, нәвал, кәвьр у
көч'ьк дьданә бьн п'йе хвә?

Әз һатмә сәр we фькре, вәки хәзал бона тьрса хвә
т'абәти нак'әвә ван у хофа мират' мьрим дьле ванданә,
мьқати хвә дьбьн, вәки ньшжева нэвьн р'ьсқе неч'ир-
вана йане гөра, пьльнга у шера.

Н'ЭСАБЕ МЫН

Эв қиза щинаре мә бу. Мале мә к'ип р'эх һәв бун, тә быгота қәй маләк бу. Мэ ч'уктийа хвә һәвр'а дәр-базкьр.

Чьр'а мә чьқас жь дәсте һәв тотьк у шәкьр р'эван-дйә, чьқас п'ор'е һәв к'ышандйә, сәрч'әве һәв һ'әр'ь-шандйә, һәв к'отайә, ч'ә'вгьртньок листйә...

Тәе быгота қәй әв зар'оти жи т'эви мә сал бь сал мезьн бу, бу һ'өб у агьр, к'әтә нава дьл у һ'ынаве мә.

Әм диса щинаре һәв бун, ле щинартийа мә йа бәре нинбу. Жь бәжи-бала we, жь бәдәшыйа we дьле хвәда ша дьбум. Дьнйаеда бона мын жь we бәдәштър у қимәт-тър т'ө тышт т'өнәбу. Мын хвә һ'эсабдькьр хвә'е we "һәбуна,, п'ьр'қимәт у бь ви һ'эсаби жи әз хвәр'а дьж-йам.

Әве ақьле сәре мын бьрьбу. Шәв у р'ож бәр ч'ә'вед мын нәдьчу. Н'ьсрәт у мьразе мын әв бу, wәки щинара мын we зутьре бьбуйа бука мала мә. Ле тә wәрә бьнһе-р'ә хәйсәте де у баве we һатьбу гөһастьне. Эвара кем дьһатнә мала мә, гава мын у we һәвр'а хәбәрдьда, бь мә'на тыштәки зу гази we дькьрын, дьбьрын, қәй дьх-wәстьн быготана: "Н'әйран, тә херә, чи тә қиза мәйә гь-һишти к'әтйә?.. Ле әз бавәр бум, кә әв иди йа мынә...

Р'ожжәке жи дйа мын мынр'а гот: "Әз корбьм, баве тә зу мьр, һ'ьсрәта зәwаща тә дьле хвәда бьр... Лао, шькьр иди мзьни, әв жи қиза гьһиштийә,,.

Мын гот: "Дае, тә чьр'а wан гьлийа мынр'а дьвежи?

Нэ эз we һ'эздькым, эw жи мын һ'эздькэ? Нэ эз дьхwэ-
зэм эw зутьре бьвэ бука мала мэ?..

Дйа мын гот: “Эре, эз бь қорба, һ'эйрана көр'е хwэ
у бука малебьм. Лао, нэ э'дэте дьне һэй,э, готи эм һ'э-
сабе бьднэ хwэ,..

Мын гот: “Дае, мырабьли э'дэт т'ө мын чь кьрйэ?..

Эwe гот: “Лао, э'дэте дьне эwэ, wэки қөләнәки гь-
ран лазьмэ, хwэзгин'е we гэләкьн. .тэ эв йәк қэт һ'эсаб
һьлдайэ?

Ах, эз шаһьләки бөхәм бум. Р'асти жи эв йәк чава
лазьмбу мын һ'эсаб һьлнэдабу. Нежа сәр һ'эсә-һ'эса
к'этым мә'на авр'уе де у баве we бола чьбу.

Пәй готьне дйа мыр'а эз к'этымэ нава мытале к'ур,
хwэда дьшәwьтим, дьле мын ле-ле бу бьт'әқйа, иди хwэ
зәфт нәдкьр. Кәр'ә-кәр' жь мал дәрк'этым. Мын бь хwэ
жи ньзанбу к'ода дьчьм. Қәй бежи т'оз у думане ч'ә'ве
мын гьртыбун. Дьчумэ бәрбь гели.

Ль һ'әфа гели р'уныштьм у дөшөрмиш бум. Щара
ә'wльн бу, кө эз дәрһәқа бәхт у һ'әле хwэда дьфькь-
рим. Мырна баве мын һатә бәр ч'ә'ве мын, гьрие дйа
мын, щинар, һәвариед һати... Эз ши чахи ч'ук бум, мын
ньзан бу чь қэwьми бу. Мэзьна мыр'а дьготьн: “Баво
р'азайә, дәйи нәкә, һәр'ә дәрва хwәр'а бьлизэ...,, Гава
мын гьрие дйа хwэ дьдит, мын хwэ давитә һ'әмеза we,
гьрие мын жи дьһат. Лә'эже чунда қиза щинара мәр'а
т'әвайи мә ширьн-ширьн хwәр'а дьлист.

Мын зар'отийа хwэ у йа қиза щинаре мә, һ'әле мын
у weйә ироин, һ'эзкьрьна мэ, авр'уе де у баве we, гьлие
дйа хwэ, кө гот: “Э'дэте дьнейә, лаво, қөләнәки гран

лазьмэ,, у гэлэ-гэлэ тыштед дын бир ани... Щара ә'w-
лын бу, кө әз р'уньшт'бум у мьн һ'әсаб дьда хwә. Мьн
дыле хwәда һ'әму тышт пива у чапкър, һьмбәри һәвдө
кър, да, станд. Ле бона қәлие we р'е нәдыдит. Һ'әсабе
мын нәдһатнә сери, қиза, щинаре мә жь дәсте мьн дь-
фър'и. Әз we йәкәр'а қәт нәдһатмә р'әе. Мьн хwәхwә
хwәр'а гот: — Йа, әва чь һ'әсабә, тыште өса жи дьқәwь-
мә?

Қиза щинаре мә нышкева бәжи у бала хwәва тәе
бьгота һат у бәр мьн сәкьни. Әз вәщньңим, р'абумә
п'йа, wәки we һ'әмезкьм у гьлие хwә бежьмә we, ле
дәwса we гәлие бе бьнийи дәввәкьри пешийа мьн бу.
Әз хwә һ'әс'ам, wәки р'уньшт'мә сәр кәвврәки, е кө
ле-ле бу һол буйа нава гели. Жь кевър у гели зу дур-
к'әтм.

Сәре хwә бәржеркьри бәрбь мале дьчум.

КӘВРЕ СӨР'А ДЬЛЕ МӘ

Нава р'ожеда мьн дө дэ'на кәрие пез дани берие.
Хwәйе вана дьһатьн вәдьқәтандын, дьбьрн.

Зыңгина бәрө'л у ә'лба, қалмә- қалма мәрийа, к'али-
на мийа, мьккина бьзьна бу. Тәе бьгота эвана т'әв
змане һәв фэ'мдькьн, һәвр'а хәбәрдьдын, ль һәв һерс дь-
бьн, йане бәр дыле һәвда тен.

Әз жи к'әт'бум тә'лдә, һ'әйр-һ'ьжмәк'ар чуйин—
һатьна we дьньһер'и.

Мын кэрие пез к'елэка аг'эле баве wer'а дани берие у дьбър, ль к'ө кэвьрэки мэзын һэбу.

Әве тәһәрәки мәшал хwәр'а дьдит, дьһат, к'елэка мыр'а дәрбаз дьбу, йане мын әw бь ч'э'ва дьда сәр-вәхткьрыне, wәки р'әх кәвре мэзын әм р'асти һэв бен.

Wәхте әз бинтэнг дьбум, әw кәвр бәр дьле мын дьбу минани зиарәтәке.

Пәй дотьна пезр'а фәсал незики кәвре сөр'а дьле мә дьбум, тыштэк дадани wьр, дур дьк'әтым: әве жи хут ви щур'әйи дькьр.

Әве шарна дэзмаләк, севәк, һөрмик, йане т'ьт'ун у к'аг'әзе щыг'аре, һәрнәйсә. чь кө жь дәсте we бьһата. дьда бәр ви кәвьри, кө әз һьлдьм. Мын жи алие хwәда нәйньк, мори, сэдәф, бәништ, ч'әрәз дадани wьр.

Әw кәвьр мәр'а бьбу бә'сбьр, сьт'ар у қәй бежи бәхт у мьразе мә дьгһиандә һэв у бона мә жь мәрй'а жи амьнтър бу.

“БӘРХЕ НЕР БОНА К'ЕРЕЙӘ,,

Зар'стийа хwәда мын гәлә щара жь мэзына дьбьһист, кө хәбэрдана хwәда дьготьн: “Бәрхе нер бона к'ерейә,,.

Мын жь нава бәрхе мә хwәр'а бәрхәкз чилә-қәрқаш бьжарт.

Мын гәлә жь we бәрхе һ'ыздькьр. Дьқәwьми мын нәдьһишт әw бәрх т'әви бәрхе дьн һәр'ә ч'ере. Де у баве

мын ль мын һерс дьбун, бэрх дькьрьнэ нава кэри, эз бэрхвэ дьк'этым, дьгьрийам.

Пайизе эв бэрх иди бьбу кавьр', баве мын хвэст т'эви чэнд кавьр'ед мэйэ дьн бьбра базаре, бьфрота. Мын нэһишт, гот нахвэзым we бьбьн шэржекьн. Баве мын, дйа мын у щинаре мэ мын дьк'эһийан.

Щарэке баве мын мынр'а гот: “Бэрхе нер бона к'е-рейэ, лао, тō бэрхвэ нэк'эвэ, кōр'е мын, нэ тō иди шыкьр мэзыни,..”

Мын we р'оже нан нэхар, де у баве хвэр'а хэбэрнэ-да, шэв хэва мын нэхат, сэр гьлие баве хвэда гэлэки фькьрим.

Сьбе зу р'абум, чумэ алие бэрха хвэ, чэнд бэрхе мэ т'өнөбун, ле бэрха мын шьр бу. Дйа мын эз дитьм, к'эһийа, һатэ р'уе мын, го: — “Лаво, тэ ишэв-мы'эв бэрхэва хэбр'дыда, наве бэрха хвэ һьлдыда.

... Бэрха мын иди бубу бэран. Р'ожэке жи баве мын гот, wэки эме һэвр'а һэр'нэ базаре, чэнд кавьр'а бьвьн, бьфрөшып.

Пэй фротанер'а баве мын пе қимэте wi бэрани мынр'а хэвшэлэкэ өса к'ьр'и, wэки бьра нэдыда бьре.

МЭ'НЭ ЧЬ БУ

Мын ахинэкэ к'ур дьк'ьшанд, ле т'эхминнэдькьр гэ-ло мэ'нэ чь бу.

Баһар кō вэдьбу, э'рд дьхэмыли, тэйр у ту жь бэ-р'ие дьһатын. Мэри у т'эбйэт һэвр'а ша дьбун. Ле бина

мын вэнэдьбу, тэе бьгота эв т'эв бона мын нибун. Мын н-р ахине к'ур дьк'шандьн.

К'ынше мын п'инэк'ри бун. П'ап'ахе сэре мын мэри т'уре жь бэр лэп у д'ране г'оре м'аһа нисане р'эвандь-бун. Чарьхе мынэ н'ышкэ машиайи тэе бьгота газьне хвэ дьк'рын, к'о дэсте хвэ жь ван нак'шиньм.

Нэбуна мын бэр ч'э'ва бу: к'олаве хьлмэт, гопалэки гэр'ьки, бьлура даринэ бэр қайиша мын у нэвана нан.

Жь бэрбанга сьбе н'эта эвара дэрэнг бэр пэзе хэлде бум. Вэхта пэз хвэр'а дьч'ерайн, эз жи хвэр'а р'уднь'лт'ым сэр кэв'рэки, мын бьлура хвэ ньлдьда у пе ве баре дьле хвэйн г'ран сьв'ьк дьк'ьр.

Пэз ньм дьч'ер'яа, ньм жи г'оһе хвэ дьда мьқаме бьлуре.

Бьлура дарин бона р'эһ'этиһа дьле мын н'эму тышт бу.

ЭЗ У ЭВ

Э'мьрда хорт неч'ирване зэрийанэ, ле йа мэ бса нибу. Қэй эз неч'ира ве бум, ле эв неч'ирван. К'аф'ьра мын эз кьр'ьбум неч'ира хвэ, ле нэ дьк'ошт, нэ жи саг'э-саг' дьг'ьрт....

Нэр дурва тире н'оба дьле хвэ бэри дьле мын дь-да.

Неч'ирван р'ав-неч'ире хвэ дьк'ьн. Неч'ир жь г'о-ла ван йане ши бь ши тенэ к'ошт'ьне, йан бриндар дь-

бын, неч'ирван бы дьлэжи ша незики шана дьбын, һылды-
дын дьбын.

Ле неч'ирвана мьн башқа бу. Гава р'асти мьн дь-
һат, нэ незик дьбу, нэ жи мьнр'а хэбэр дьда, һэр ль
мьн дьньһер'и, ширьн дьк'эһйа, дэрбаз дьбу, дьчу.

Гава эз жь эша дьл һылдык'шйам ль сэр зьнарэки
р'удьньштъм у бы зэлули дьстьра, эһе һэвалар'а дьгот:
“Бэхте һэмэ, быһельн эз быһһем....”

Бер'эһ'ма мьн бона һэвса дьле мьн бубу зозан,
эз жи зозанване һе. Ле т'обэбэ, мьн нэ нубара һе
к'эрэмкьр, нэ жи бы һ'ьсрэти сэре хвэ дани ль сэр бы-
льндайа зозана һейэ һ'ьжмэк'ар...

Бэле, эз неч'ир бум, эһ неч'ирван. К'афьра мьн эз
кьрьбум неч'ира хвэ. Ле нэ дькөч'т, нэ саг'э-саг' дь-
гьрт....

БЭРХА ҚОРБАҢЕ

Нава р'оже чэнд шара жь һэвала дьқэтһам, дь-
р'эвһмэ мале, лэз кэри нан һылдыда, пашда вэдьгэр'-
һам.

Р'ожэке жи, гава бьр'чи бум, чумэ мале, дйа мьн
гошт у нан дани бэр мьн. һэма сэр пйа мьн бы иште
хвар.

Мьн дйа хвар'а гот: “Чь гоштэки тэ'мэ, мэри
т'ьре гоште кара хэзаланэ..”

— Бьхвэ, эз қорбана тэ у иште тэ'мэ, эһ гошт гош-

те бәрха қөрбана тәйә, һ'әвәк бәлакьр, п'ара тә жи һишт.

Гава мьн әв йәка бьһист, тәе быгота хание мә ль сәр сәре мьнда т'әп бу, һ'әму тылт бәр ч'ә'ве мьн р'әш бу, әв гошт у нан жи қәй бунә жә'р.

— Мәт'әлмайи щие хвәда мам, гьли нәдьдит дйя хвәр'а быгота.

Дйя мьн незики мьн бу, әз һ'әмезкьрм, р'амуса у бәр дьле мьнда һат, ле чь фәйдә, иди дәрәнг бу.

Мьн әв бәрх жь һ'әму тышти зә'фтьр һ'ыздькьр, нәдһишт т'әви кери бьбрана ч'ерә. Мьн зәнгьләки ч'ук жи стөе weва кьрьбу.

Шәвәке жи хәвнәда мьн дит мака бәрхе жь кәрие пез вәқәтйа, һат, незики мьн бу, сзкьни, к'алйа у қәй бежи минани мәрййа мьнр'а к'ельми: “Фьланкәс, ле тә чьма бәрха мьнр'а иди нализи? Нә әв бона тә бәрхвә дьк'әвә, ле к'а зәнгьле стөе we?”

Һ'әта р'ожа иройин жи к'алина we бәрхе у дәнге зәнгьле стөе we һе ль бәр гөһе мьнә. Мьн т'ьре әз дьр'әвм, бәрх жи к'әтйә пәй мьн, зәнгьле стөе жи дькә зьнгә-зынг.

ӘВЕ ПЕ ҚӨЛИЛКЕ СУРӘТЕ МЫН ХЫСТ

Әве т'ьме тә'н дьда мьн, шәки әз дьлкәвьрм, бер'әмьм, у ә'мре хвәда т'ө тышти һ'ызнакьм. Мьн чьқас дьхвәст we бьдмә баваркьрьне, шәки әз өса ниньм, т'ө тышт же дәрнәдьк'әт.

Эw сэр нета хwэ бу, мьн жи щаре мэсэлэк дани орт'е, кō бьдмэ баваркърне, wэки ээ оса ниньм.

Мьн дыготе: “Дине, пэй дотьна пэз, гава бэрх у ми к'алина ширьнва бэрбь һэвдō дьбэзын, эз һ'эжмэк'ар дьминьм. Гава щарна һэвдō навиньн, мэри т'ьре бэрх, кар, бьзын у ми дьгрин у бь гьри һэв дьгэр'ьн. Жь we йэке эз гэлэки бэр хwэ дьк'эвьм.

— Нае к'эвше, wэки тō йэки орани, баварнакьм, — эwe дьгот.

— Эт'име, нэ гава зар'о ч'эвика, кэw у кэвотка дьгрьн йане дькōжьн, һелина wана дьшьһ'ьтиньн, гōне мьн оса wана те, ле-лемэ э'щеба гьран бинмэ сэре wан.

— Тō э'мьрда т'ō тыште бэдэw һ'эзнаки... — эwe гот.

— Нэ гава дэнге к'эламе дьлцэwат у мьраме бьлурейэ ширьн дьбьнем, ле-лемэ хwэ бавежмэ һ'эмеза дэһбжеж у бьлурван?

— Ле чьма хwэ э'йан наки?

Мьн го: — Дине, тō нэ дэнгбежи, нэ жи бьлурван.

— Тō нькари, — эwe гот, — мьн фэ'мнаки..

— Һала дэсте хwэ бьдэ сэр дьле мьн, бьньһер'э ча-wa зу-зу дьк'отэ, мьн т'ьре we гаве дэwса мьн эw тэр'а хэбэрдьдэ.

Эw бьн левава ширьн к'эһйа, кōлилжэк чьни, пе we назьк сурэте мьн хьст.

— Эщийа? Бинэ р'амусьм, we дэрбазбэ.

— Э, эw чьйэ, чь бешинэ?

— Ле тэ шэwата дьл жи т'эг'мин нэкьр?

— На, мьн т'эг'мин нэкьр.

— Дыл у щэгара тә т'өнә.

Мын хwә кәр'кыр, ле зwе к'әсәрәкә к'ур р'аишт, ч'ә'вед мын ньһер'и у нышкева әз р'амусам. Мын жь ч'ә'ве хwә бавар нәкыр, эми дәдәке зур бум we дьн-һер'и.

Әw жь кьр'на хwә соро-моро 'бу. Әз шаһле нә-зан, һәр we дәме дәрһәқа ширьнайа һ'өбеда пех'әсийам. Жь we р'амусана шейә наринә бьк'ыр, агьр-алав, шә-ват у ширьнайи к'әтә дьле мын.

Мын готе: “Әз мәлуле тз зәрийе, ньһа тә фә'мдь-кьм.....”

Жь we р'оже әз дьле хwәда бумә йәки к'уви, һ'өба we шәв у р'ож р'әһ'әтие надә мын.

СӨР'А ДЬЛЕ МЫН

Әз тае т'әне бум, зар'окәкә бек'омәк, wәхта де у баве мын саләкеда, пэй һәвдө чунә р'әһ'мәте. Qәwм—псьмаме мынә незик т'өнәбун, wәки хwәитие ль мын бь-кьрана, әз һьлдама бьн сйа хwә, ле диса, ча-ва дьвежьн, бира хwәдедабум, щур'эки мәзын бум.

Йа чәтын әw бу, wәки бәхте мынр'а кәси нәдьхwәст бьвьм бәрхван, йане шьване ван. Дьготьн: “Әw йәки р'ути—тутә, әм мале хwә чава бьспернә wi, зә'ф жи хортәки башә!..”

Шарәке мһ'ина Ә'лое гөндие мә өнда бу. Мһ'ина өса т'өнәбу. Чәнд р'ож бу дьгәр'йан —нәдьгәр'йан, мһ'ин нәдьдитьн.

Эз жи ван чаха хвэр'а дьчумэ щие дур, дьк'этмэ нава гэлие к'ур, һьлдк'ышһамэ сәре знара, жь т'уме ши-лане гәрмәшьв дьбьр'и, бәништ т'опдыкьр, дани дьфротэ гөндийа, э'бура хвэ пе дькьр.

Р'ожәке жи, вәхта бьнәт'ара зомәкер'а дәрбаз дь-бум, мьн дит ва мьһ'ина Э'ло нава чаира қорхкьрида хвэра' ширьн-ширьн дьч'ерә. Мьн чардоре хвэ ньһер'и, дит кәс т'өно, вәрәсе лынге ве вәкьр, ле сйар бум у һайде, бәрбь зомә мә!

Мьн мһ'ин ани бәр дәре коне Э'ло да сәкьнандьне. Гөнди һатьн, дора мә бәрәв бун. Пәсне мьн дьдан. Э'ло һатә р'уе мьн. Шамери дәстә к'ьнщ п'е'лк'еши мьн кьр.

Эв йәка бу мә'ни, вәки бь алик'арийа Э'ло гөндийа эз к'ьвш кьрм шьване гөнд, чумә бәр пәзе вани зайи. Ван к'ьнщада эз бумә хортәки готьга тә. Орт'а мьн, Э'ло у нәфәре мала ви э'ф хвәш бу.

Р'оже дө дәна мьн кәрие пез дани берие. Хәлде дьһат, пәзе хвә вәдырәтандьн, дьбьрьн, эз жи щие хвә-да дьсәкьним, стөкөра хвә дьхөранд.

Паше дьчум һ'өлка хвә. Эв жи һ'өлка чь? Мьн һәма өса чөнд кәвьр данибу сәр һәв, бане ве пе чима, қырш-мьрша авақьрьбу, һьнә хвәли авитьбу сәр, эв жи һ'әсөвалки мала мьн бу.

Дә'нәки мьн пәзе Э'ло дьдот, қиза ви жи пәз дьда берие. Эве кьрә фәсале, незики мьн бу, гот: "Фьлан-кәс, тә чьма ве ахрие бәништ қә һанин?..."

Мьн к'әсә готе: —Э, чи мьн бәништ к'әтйэ?

Эве чарнькале хвә ньһер'и: —Чьр'а? Бәни'лт тьш-тәки башә!...

Мын же пьрси: — Дьхвэзи эз сьбе тэр'а биньм?

— Эре! — әве гот, — бәниште дэсте тә һ'эздькьм...

Әве әв хәбәр өса нәрм, өса ширьн у дэлал готън, вәки мын т'ьре к'аре хвә дькә р'амусанәке мын к'эрәмкә. Вәхта мын сәре хвә бльнд кьр, тәе быгота һазьр сәкьнийә, вәки эз we бьньһер'ьм. К'эзәки ширьн сәр лева бу, дуз ль ч'ә'ве мын дьнһер'и.

We лә'зе тәе быгота тыштәк ньқьти нава дьле мын. Әв чәнд дәфә бу мын нькарьбу п'аки пәз быдота.

— Баш, сәр һәрдө ч'ә'ве мын, әзе ә'сә тәр'а бәниште биньм, — мын готе.

Р'ожтьра дьне мын әп'ешә бәништ ани, дае. Чәнд р'ож к'әтнә орт'е, әве мынр'а гот: — “Мын тәр'а дәзмаләк данйә, а... бәр кәвьре һани мәзын..

Әз фәсал незики кевьр бум, дәзмал һьлда, кьрә п'ашла хвә. Жь дәзмала we бинькә өса хвәч дьһат, тәе быгота бафәкә гөле һәрә биньхвәш бу. Мын т'ьре п'ашла мында тыштәки эз гәрм дькьрьм. Хвәст һәма we дәме дәзмале дәрхьм, ле бьньһер'ьм, ле тьрсйам хәлқе ньшкева бьвина.

We р'оже мын пәзе хвә зу бьрә ч'ерә. Гава жь зоме дурк'әтьм, пыш хвә ньһер'и, дәзмала we жь п'ашьла хвә дәрхьст, вәкьр, р'амуса, ньч'әки we нәхшкьри бу. Мын т'ер ле ньһер'и, т'ер бинькьр у шарәкә дьн фәсал печ'а, кьрә п'ашла хвә. Жь шабуне дьфьр'йам бәр п'әр'е ә'эмин.

We шәве эз п'аки р'анәзам. Қиза Ә'ло бәр ч'ә'ве мын нәдьчу. Пәй we йәкер'а мын т'әхминкьр, вәки ә'м-

ре мьнда тыштэк қәшми, хәйсәте мьн жи шур'әки һа-
тә гһаһастьне. На, әз е бәре ыбуум.

Мьн һәрр'о жер'а бәништ дани. Дә, әш жи шаһьл
бу, минани мьн дьлсах у нэван. Мьн бәништ дьзива дь-
да we, әше жи бь дьләки саг' бәлайи сәр һәвала дькьр
у дьгот, wәки әз жер'а тиньм, әвана жи, һәми, қизе хәл-
қе бун, чь зәньм, дәрһәқа мьн у weда жер'а чь дьготьн?

Р'оке әше мьнр'а гот: — Иди бәништа нәйнә, ла-
зым нинә...

Әз сәр гьлие we шаш мам, же пьрои:

— Чьма?

— Qәт, һәма өса, — әше гот.

Мьн ани бира we: “Нә тә дьгот бәниште дәсте...”

Әше иди нәһишт әз готьна хwә г'әмамкьм, готә мьн:
“Заньм төе чь бежи, ле нәйнә, лазьм нинә, — у леда
чу. Әз гәләки бәрхwә к'әтьм, дьфькьрим, гәло чь қәшъ-
мийә, wәки әше өса гот?”

Чәнд р'ожа чунда әз чум, пез бьвмз ч'ере. Се жь-
не гөнд хwәр'а сәчънибун, хәбәрдьдан. Әз кә р'әх wa-
нар'а дәрбаз бу, йәке пьрси: — Чьр'а иди бәништа
наини? — Мьн гот: “Нһа wә'де мьн т'өнә, — Иа дьне
гот: “Ле чаванә, wә'де тә һьнакар'а һәйә, wанар'а
тини?” — у һәрсе һәвр'а к'әнйан... Готьна қиза Ә'ло пе-
р'а-пер'а к'әтә бира мьн, соро-моро бум, шаба wана нә-
дз, дәрбаз бум, чум.

Пәй готьна қиза Ә'ло у хәбәрдана һәрсе жьна жь
шәрма р'уе хwә нә әш бу бьчума алие коне Ә'ло у нә
әш бу wер'а хәбәрда, һәма өса хwәда дьк'элийам.

Бәхте мьнр'а дә'не нивро бьзьна Ә'ло к'уви бьбу,

ви али, ви али дър'эви, мкина we бу. Qиза Э'ло жи к'этьбу пэй, ле пе нькарьбу. Тэе бьгота бьзьне р'оһ'е wer'а дьлист. Гава мын хвэст али we бькьм, эве бь дэнгэки бьльид у сэрт гот: — Лазьм нинэ! Тө щэфе нэк'шинэ...

Сэр гьлие we эз зур бум, мам. Эw hat, к'елэка мынр'а дэрбазбэ, башьри у зу-зука бь дэнгэки ньмз готэ мын: “Мын щотэ горэ тэр'а данйэ бьн ши кэвьри,.. Эз ша бум, wэки эве мынр'а хэбэрда, мын хвэ шашкьр у мащала хвэ нэдит qэ на гьлики жер'а бежьм.

Мын эw горэ һьлда, ле п'е нэдькьр, бь һ'эзкьрын хвэй дькьр. Дэзмал у горе дабунэ мын, мынр'а һежайи мале дьне бун. Мын һэр эвар дэзмал р'адьмуса, эw горэ жи дьда бэр дьле хвэ.

Һэр шар, гава мын пэз дани берие, иди нэдьчумэ һ'олка хвэ, сэр кэвьрэки р'удьньштьм.

Хели wэдэ мащал нэдк'эте мэ һэвр'а хэбэрда. Мын г'ьре хэлqe weдэре г'эмам ль мэ дьньһер'ьн, дэр-һэqа дэзмал у гора жи пех'эсийанэ.

Щарэке, wэхта эw р'эх мынр'а дэрбаз дьбу, бь к'эн готэ мын: — “Дьбэ дьле тэ wan горада т'онэ, лама жи п'енаки?..

Мын готэ we: — Тө чь дьвежи, эw чь гьлийэ?

Эве пьрси: — Ле чьма п'енаки?

— Qэт, — мын готе, — һэма оса...

— Эз заньм тө чь дьфькри, ле кэс ньзанэ, мын дь-зика тэр'а чекьрйэ, эзе щотэки дьне жи чекьм, —эве гот у бь дьлэки ша р'эви пэй пэзе мала баве хвэ.

Нава we мѧнеда тѧе быгота п'ѧр' у баске мьн ши
быбун, қѧй дьнѧа т'ѧмам ѧа мьн бу. Мьн хвѧхвѧ жи
т'ѧхминдькър, кѧ мьқаме былѧра мьн жи хатьнѧ гѧнас-
тьне. Жь н'ѧйра we мьн н'ѧсрѧта дьле хвѧ спартѧ былѧ-
ре у к'ѧлама. Мьн т'ѧре ѧве дѧзмал хьлдайѧ, к'ѧтѧй
р'ѧқасе, ч'ѧпла дьн'ѧжинѧ, ѧз жи жер'а былѧре дьхьм.
Щарна мьн нѧв дьн'ѧер'н кѧрие пѧзе мьн бѧр'ѧдайи
чунѧ — гьнѧштѧнѧ нѧйло к'ѧ....

Мьн хвѧхвѧ хвѧр'а дьгот: — “На, фьланкѧс, тѧ
жи к'ѧти щерга мѧрийѧа, дьнеда бона тѧ жи ѧѧк нѧѧѧ.
вѧки бой тѧ сѧре хвѧ дешинѧ, тѧ т'ѧне нини. вѧки ба-
во у ѧна мьн саг'буна, we чьқаси ша буна.

Мьн гѧлѧки дьхвѧст wer'а п'ѧшк'ѧшѧке бьк'ѧр'ѧм,
ле пе чь, жь к'ѧдѧре у бь дѧсти к'ѧ, вѧки кѧс пе нѧ-
н'ѧсѧ?

Жь Щьмое нѧвале хвѧ мьн манатѧк се абаси
дѧйи кър. Мьн се р'ѧжа сѧр нѧвдѧ, сьбе н'ѧта дѧ'не нив-
ро; кѧрие пез ль дѧра р'ѧа бѧрбь зозанед дьн дьч'ѧранд,
вѧки р'ѧсти чѧрчики бем. Р'ѧжа сьсѧа чѧрчи р'ѧсти
мьн хат, е кѧ баре қант'ѧр'ѧки хурмуре фротане дьбь-
рѧ зозане жорьн. Мьн пе ван п'ѧра нѧйнькѧкѧ ч'ѧкѧ бѧ-
дѧв у дѧ қѧт мьрщанед хурѧ сор к'ѧр'ин.

Пѧзе нивро ани берие, ле ѧв к'ѧвш нѧдьбу. Гѧлѧки
бѧрхвѧ к'ѧтѧм, ле чь бькѧра? Сѧр кѧвьрѧки р'ѧуньштѧм
у к'ѧтмѧ нава мьтала. ѧв к'ѧвш нѧдьбу.

Бѧрѧваре, вѧхте мьн ѧв дит, дьле хвѧда гѧлѧки

ша бум. Мьн нэйнк у мършан бърн данин бэр ви кэвре мэйи к'эвцкьри.

Мьн дит ва те у бона р'асти ве бем, мьн зу-зу али к'олфэтэкэ щинар кьр, пэзе ве вэқэтанд, бэрэ бэр коне вана у вэхта жь вьр вэгэр'йам, р'асти ве һатъм.

Мьн сэлам дае, әве сэлама мьн вэгьрт, к'әнһа. у пьрскьр: — “Қә чавани?», — “Бэр р'әһ'ма хвэде!», — мьн готе у же пьрси: — “Ле к'еф-һ'але тә чьнә?», — Әве бы щур'әки зэлул ч'ә'ве мьн ньһер'и у гот: — “Әз башьм тә башби!..», Мәри незики мә дьбуһ, мәщал т'ө-нэбу мә дьреж хәбәрда, мьн анщак жер'а гот: — “Мьн тәр'а тышг данйэ бын ви кэври. — “Баш, әзе һьлдьм.,» — әве шаба мьн да у әм жь һэвдө қәтһан.

* *
*

Әв дө мән бу, вәки әз у әв өса һ'әйра һэвда бун. Р'убаре дьне хенщи ве иди т'ө тышт нэдһатә бэр ч'ә'ве мьн. Мьн т'әг'минкьр әв жи бона мьн дьфькьрә. Ле тә вәрә быньһер'ә, нава ви вәдәйида, нә мьн вөр'а готьбу әз тә һ'эздькьм, нә жи ве.

Ахьр мьне чава вөр'а быгота “Әз тә һ'эздькьм?», Чи мьн һэбу? Әз бум, шьвдара дәсте мьн у дәстә к'ьн-ще кә баве ве п'ешк'еши мьн кьрбу. Ижа готьна мьн керн чәнд капска дьһат? Дә, баве ве, мәрийе ве у хэлде нэгота: “Ло беләнгазо, тә сәре хвә зз'ф хвәйкь-рйә, вэки қиза һ'эздьки? Төе қәлне ве жь к'ө бини? Чьр'а бадьһәша намуса мәр'а дьлизи?», Ло чь заньм иди ве чь быготана.

Зьмане мьн мьнр'а тыштәки ба'ьқә дьгот, ле дьле

мын тыштэки башқә. Бу йа дьл, әw алие қиза Ә'ло бу, минани һәспәки бе гәм у зин хwә давитә чола, гәли у кәндала у т'әне һ'әйра веда бу, т'ө р'әһ'әти нәдыда мын. Ле бу йа змане мын, дьгот: — “Баш. ле аг'ьрйа we йәке we чавабә? Төе сәре хwә к'ижан кәвьрихи? Һ'ьзкьрна тә һ'әта к'әнге we бьк'шина. Төе дәрде хwә к'ер'а бежи? К'а дьр'лька тә һ'әйә, wәки бькарьби қиза хwәйки? К'а де у баве we қиза хwә бьднә тә?...”
Әз к'әтыбум нава зөлма гьран. Мын хwәхwә жь кьрна хwә шәрм дькьр.

Р'ожәке әw чәрчие кә мын же нәйнык у мьрщан к'ьр'ибу, чоле р'асти мын һат. Қант'ьр'а хwә сйар бьбу, жь зоме жорьн к'әсә дьһат. Һат, незики мын бу, к'ефхwәш у бь дзнгәки бьльнд гот: — “Бәрәк'әтбә, хорто!.. — “Сәр ч'әвар'а һати, к'ьрив!.. — мын шаба wi да. — “Хорте дәләл,—әши гот, —пәзәкә к'ок бьдә к'ьриве хwә, к'ьриве тә дьлк'әтйа тәр'а шәр'е хасә р'иши бинә...”

Мын готе: “Пәзе хәлқенә, бьла бьминә паизе, һ'әта һәқе хwә дьстиньм,.”

— Э, — го, — р'асти жи шаһьли. Малавао, кәрие нез бәр тәйә, ле тө дьсәкьни һ'әта паизе. Ло дьқәwьмо һ'әта wi чахи дьле доста тә жь тә сарбә. Лазьмә дьле we бьк'ьр'и, һ'өба we сар нәки... Һь? Пәзәкә к'ок бьдә мын, к'ьриве тә һ'әвтеке шунда дьлк'әт'я тәр'а шәр'е өса бинә, wәки дәве физ у букед зома wә wәкьри бьминә, йәне на бь нәйнык у мьрщане тә к'ьр'инә, шөхәл нае сери,.”

Мын го: — “Пәзе хәлқенә, әз чава бьдым? Әw сәр готна мын к'әнйа у гот: — “Шаһьли, чьр'а пәзе хәлқе

гөр нахwөн, онда набын, хэлц надьзэ? Дэ бона мьн жи гошт гоштэ, чь гоште пэза тэ чь гоште пэза хэлце... Ыь?., На, — мьн готе, — һ'эта ньна мьн һе т'ө пэз онда нэкрыйэ... была бьмино һ'эта папзе..

Баварийа тэ һэбэ, эз ве сөр'а дьле хwэйи шаһьл һ'эта иро мина зиарете хwэйдькьм.

ХЭМА Э'ВДАЛ АГ'Е

Э'вдал аг'е элбашие зоме р'ожэке, мина һэр щара, гэлэки жь хwэ р'ази холам у хьзмэтк'арава ойари жь дэ'wате вэдьгэр'йа зома хwэ. Дэ'wатеда эви п'эре бистпенщ манате шабаш дабу дэфчи у зөр'нэчийа. Эw һе нэг-һишьту мала хwэ, ле бэ'са ви бэри һатьна ви иди нава зомеда бэла бубу.

Дэ'wатеда т'опан у п'еьк'еше ви жь һ'эмушка бь-льндтьр у қимэтли бун. Ищар жи хwэр'а навэки мэзын қазанщкьр. Чэнд щара сальхийа ви вэхварьн, п'эйе ви дан. Т'эв ль бэр ви т'эмэнэ дьбун, бэрда р'адьбун, пэ'рие бьжарэ даданин бэр, һэр йэки һьндава хwэда дьщэ'данд хьзмэтэки жер'а бькэ, дьготьн: — “Э'вдал аг'а, эз холам, нэ тэ тышт нэхвар? Бемэ'нэ, щие тэ бэфэсалэ. Һөрмэт у к'эмала тэ дэ'ват хэмьландйэ, wэй тэ сэр һэрдэ ч'э'ве мэ һати!..

Ле чьқас қиз, бук у жьнед шаһьлэ бэдэw бь һ'эзар дьли эw дьһ'эбандьн... Нэ эw һьм дэwлэти бу, һьм жи шаһьл у бэдэw бу.

Гава жь дэ'wате һатэ мале, чэнд пьрс у т'эми данэ

хөлам у нэфэре мале. Ав аниң, лынге ви шуштън, паше гышк жь кон дэрк'этън, чунэ дэрва, wэки аг'а пэй дэ- wате хwэр'а р'эһ'этбэ.

Wэхте р'эһ'этбуне аг'а к'этэ нава мьталед к'ур. Чьqас чу, эwqаси нава фькрада ньqо бу, һ'э- зар у йэк тышт фькра wir'а дэрбаз дьбун. Зоре да щыг'аре у г'ызбийа. Төе бежи qэй дуге щыг'аре у фькыр- мьтале ви г'эви һэвдö бьбунэ э'wрэки р'эш, ль сэр нэ- фэса ви сэкьни бун у нэдьһиштън бина хwэ бьк'шина.

Чьqас чу, аг'а эwqаси нэр'эһ'эт бу, бэрхwэ к'эт. Эw һе т'ö щара нэк'этыбу һ'алэки öса, тэе бьгота нэ эw Э'вдал аг'а бу.

Аг'а нава wан мьталала бу, гава Мэщит аг'е һэва- ле ви к'этэ һөндөр'.

— Э'вдълэ, һ'ыльйари, р'ожхера тэ! — эви гот.

— Wэй тö сэр ч'эвар'а һати! — Э'вдал аг'а шаба һэвале хwэ да. — Көр'о, ле-ле бум бьт'эqйама!

Мэщит аг'а сэр готъна ви к'эһйа:

— Малавао, дэ тэ жи дэ'wатеда шэлал бьхwэра, иште хwэ зэфтьра.

— Шаньм, хwэрън-вэхwэръна чь? Wэллэ, сэре бьре хwэкъм, тö нэһатайи, эзе бьт'эqйама.

Мэщит аг'а дит р'асти жи һэвале ви бона тыштэки бэр хwэ к'этийэ, пьрси:

— Э'вдълэ, дьбэ бек'ефи?

— На хер, к'элле тэ саг'бэ!

— Дьбэ дэ'wатеда йэкэ дьне жи дьле тэ һынгавт? Э'вдыле һэрр'о нини. Мьнр'а р'астие бежэ, wэ- ки тыште öса һэйэ, эw шөхөле бьре тэйэ...

- На, ло!
- Ле мәнә чыйә?
- Мәщит, бэндә һәнә, wәки хәмәкә вана т'о-набә?
- Ло кәр'бә, малавао, хwәде хәма нэдә тә!
- На, на, Мәщит, wәллә-быллә, хәма оса т'өнә.
- Н'эйран, ахьр чьqаси әз тә насдькьм, хәйсәте тә заньм, әз т'о мәнәйи навиньм. Ле тә чьр'а бәр хwә дьк'әви,
- Әз жи һәма хут сәр we йәке дьфькьрим, ле тә wәрә быһнер'ә мын т'о сәрәдәри же дәрнәхьст, Ә'вдал аг'а гот.
- Мәсәлә.
- Ә, чь бежьм?
- Дә wәки осанә, әзе чәнд пьрса бьдмә тә, тә ша-ба ван бьдә.
- К'әрәмкә!
- Арьш-верьша тә чава дьчә?
- Qаси хwәстьна дьле херхаза.
- Кәрие пез у нахьра н'эйванәт?
- Мәһ бь мәһ зедә дьбә.
- Хөлам, шьван-гаване тә хәбатәда чаваньн?
- Дәве вана чь, т'әв бьн қамчие мынданьн.
- Бемәнә орт'а тә у жьнед тә чаванә?
- Qаси мәһед зэwашейә ә'wльн.
- Н'эйран, wәллә сәрwәхт навьм. Шькьр һәбуна тә, чава дьвежьн, бәри нава бә'реди, бә'ре бьч'ькә, на-ве тә жи бэлайи нава т'әмамийа әширәте буйә, т'әв тә насдькьн, һәбуна тә һәйә, иди мәнә хәма тә we чьбә?

— А, р'асти жи бьре мьни. Эз һәма хут we хәме-
дамә, дьфькьрм, әгәр, хwәде нәкә, р'ожәке әw
һәбун у наве мьн т'өнәбьн, wa готи, wәки һ'але мьни
про минани һ'але сьбе нинбә, ле wи чахи we чаwабә?

Р'ЪЗГО У БӘРХА WИ

Бһнар мина меванәкә ә'зиз хәмла хwәва т'әзә һа-
тыбу нава гөнд. Ч'йәе Чарсалә р'ож бь р'ож р'әнге хwә
дьгәһаст, қәй бишмерте т'әзә жь һешьнаһе хwәдькьр-

Тәйр у тәйрәдә жь бә'риә дьһатын. Гөнди сьбе һ'ә-
тани эвара дәрәиғ нәдхwәстын һәр'нә мал.

Р'ъзгоә нә'с к'ьвш кьрын бәрхване чәнд мала. Жь
шабуне лынге wи әрд нәдьгьрт. Һ'әwтеки шунда әwи
кәриә бәрха пди дьбьрә ч'ере. Р'ъзго фиқәк хwәр'а
дәстхьстьбу, жь нава кери бәрхкәкә р'ьндьк хwәр'а
бьжартьбу, зәнгьләки ч'уч'ьк стөе wева дардакьрьбу.
Мьрдим дәнге зынгә-зынга зәнгьл дьһат бьһистьне. Р'о-
же чәнд щара бәрхване пьспор һәма өса, бона һ'әwаса
хwә, сәрч'ә'ве бәрхьке пе ава канһе дьшушт, ль сәр
бәрхьке һерс дьбу, р'адьмуса, бәрх һ'әмездькьр, к'ьш-
миғ, йане тыште башқә дьдае. Гава дурва наве бәрхе
һьлдьда, бәрх жь кери вәдьқәтһа у бь к'алинәкә ширьн
бәрбь wи дьр'әвһа.

Бәрхван ль сәр бәрхьке у фиқе өса бәнгһи бьбу.
өса ша дьбу, тәе бьгота қәй п'адше ч'йә у бәрхайә.

Бәрх у фиқ сәбра дьле щаһьл бун.

НЪСРӨТ

Хвэзла мьн we р'оже, гава тө мала мэда би, эм бемьнэт хэвр'а т'ер хэбэрдьн, эз тэр'а бежым “Леле! тө мьнр'а бежи “Лоло!,,

Wэдэки эз қай т'эркэсэрэти дьне бьбум, р'е у мэ-щэла дьгэрийам, гэлэ чава тэр'а хэбэрдьм.

Хвэзла мьн we р'оже, эм хвэр'а р'уныштана нава жөлилка, мьн сэрэ хвэ данйа сэр чоке тэ, тө р'ишие ч'эре ж'олозе мьнр'а мьжулбу'ай, эз—гөлие тэйэ мина тирэмэрр'а....

Ах, гэлэ эва дьнйа бона мэ чьма өса бер'эһ'мэ, к'афьр у тэнгэ?...

Һ'өба мэ мина ч'эвикэке хвэ дьле мэда тэланд'э, қай нивиейэ р'эһ'м бьк'эвэ дьле баве тэ у қавм-пьсма-ма.

Тө р'ож бь р'ож бэдэw дьби, чьқас бэдэw дьби, эз эwқаси хофе дьк'шиньм.

Гэлэ эзе ль бэр ч'э'ве хвэ бьвиньм, чава бука ма-ла баве мьн пэзе мэ дьдэ бери?

Хвэзла мьн we р'оже, мала мэда, гава де у баве мьн тыштэки жь тэ пьрскьн, тө ванар'а буктиэ бьки, эз жи бьбьм “дилбэнде,, wэ.

Хвэзла мьн we р'оже, гава тө мала мэда би, эм бемьнэт хэвр'а т'ер хэбэрдьн, эз тэр'а бежым “Леле!,, тө жи мьнр'а бежи “Лоло!,,.

ДӨ Р'ЕЧ'

Жь гонд дур, щики тәлда кәвьрәки мазьн һәбу. Дө р'еч'е зьрав-зьрав дьбрьн бәрбь ши. Әв кәвьр бона һ'оба дьле мьни нәсәқьр'и қәй һәвалә амьн бу, ч'ар у ст'ар. Әз у әв р'әх ши кәвьри р'асти һәвдө дьһатьн. Һәрке we р'оже әм гәрә р'асти һәв бьһатана, мьн п'ежгир сәре хвә гьредьда. Нищана we жи, гава we бһата, гәрә дере хвәйи сор хвәкьра, ле we к'ижан дәни бьһата, гь'ра сьпи, йане йа гәвәз дьда сәре хвә. Йа сьпи р'азибуна р'оже бу, йа гәвәз жи нищана бәриэваре. Мьн шә'ра вейә гәвәз гәлә һ'ыздькьр.

Әм бәр ши кәвьри ақаси р'асти һәв һатьбун, кө дө т'ангава р'еч' вәбьбун, йәк йа чуйин-һатьна we, йәк жи йа мьн. Ван һәрдө р'еч'а дьле мә кьрьбун йәк. Һәми кәвьр жи бьбу сөр' у шә'де әвинтийә мә.

Щарәке жи әве дере хвәйи сор хвәкьрьбу, ле шә'рәкә дьн сәре хвә пьредабу. Әз мәт'ал мам. Р'азибуна we һәбу, ле дәне һатьна we к'вш нинбу. We р'оже, һ'әта шәва дәрәнг һивйә we мам, нәһат. Р'ожтьра дьн жи диса өса. Әв чәнд р'оже мьн бун, мьн п'ежгир сәре хвә гьредьда, жь сәрики гонд дьчумә сәре дьне. Әве жи мьқим дере сор хвәдькьр у шә'рәкә дьн гьредьда... Хвәстьна we һәбу, ле мәщал нәдьдит.

Пәй чәнд р'ожа әве дерәки т'әзә хвәкьр. Әв нищан кьрьбун.

Бона хвәйкьрьна р'еч'а дьле мә, р'оже чәнд щара

чан р'еч'ар'а дьчум-дьһатъм, кӧ эв р'еч' п'озмиш нэбуна, нэ р'эх ви кэвьри һэрдӧ р'еч' дьбуна р'еч'эк, дьбуна дьлэк.

ЛИСТОКЕ МЫН

Бона мын биранинед зар'отие у листокед мын гэлэки ширьһын. Һэта ньһа жи эв һэрдӧ тышт минани хэвнэкэ ширьһэ быһӧри һе бира мындань.

Листокед мын гэлэк бун у щур'э-щур'э, эв бь дэсте мэрйһа нһатъбуи чекьрыне.

Тьре жь р'ожа э'wльн, гава эз бей к'омэждарйһа кэсэки, бь гавед хвэйи э'wльн жь мале дэрк'этым у гава һешнайһа к'елэжа диваре мала мэ р'уньштым, эв мыжули һивйһа мын бун. Т'эбийэта де п'е'лк'ешэкэ лайиц эwлэде хвэр'а һазьркьрбу.

Һэр сыбэ тэйр у тэйрэдэ, мынмыник, кани у кӧлилк, һэвалед мынэ нэс— кар у бэрхьк, бь мыккин у к'алина хвэва эз жь хэве р'адькьрым, сыбэхери дьдан, гази мын дькьрын.

Мын кар у бэрх дьданэ пешйһа хвэ у дьчумэ мэйдана т'эбий'эте. Фица хвэ дэрдьхьст, дьда сэр лева, листька мын т'эбий'этер'а дэстпедьбу.

Кэвтока бь қэбэ-қьб даданин сэр кэвьра у қэлишоке зчара, дьқэwьми к'ешришкэк сэр лэпе хвэйэ пашьн р'удьньшт, гӧһе хвэ дьбэльқандьн, мын дьньһер'и, пале фьрқас дькьр, дьбэзи. Мын дьда пэй, кӧ быгръм, ле мыр'а льһэвнэдьһат, эз дьwэстийам, биһа мын дь-

ч'кйа, дьсэкьним, ле к'ешришк қәй дьк'этә к'ър'е мьн, жь мьн эп'ещә дур дьсэкьни, бәре хвә дьда мьн, гөһе хвә дьбәльқанд, ль мьн дьньһер'и, қәй қәрфе хвә ль мьн дькьр, дьгот: "һь, тә өз нәгьртъм, т'әслим!".

Тәйре симьр' һәведа мина коне вәгьрти жь шабу-не баске хвә һәвдхьстьн, дькьрьнә шитә-шит, жере дьньһер'ин, һьлдк'ьшйан, дадьк'ьшйан, тәе быгота қәй шаһьлед әвиндар тәлдада дьгәр'йан.

П'ьлткә ә'вре қәрқаш-қәрқаш минани кар у бэр-ха, қәй ль р'уе ә'змин нә'си дькьрьн. Ле ә'вре мәзьн—маке вана, гьмина хвәва гази ван дькьрьн, әв нәрм дьк'ьшйан, дьчун т'әви вана дьбун.

Щарна, тәе быгота, бона нә'сийа мә ә'вра хвә дьщывандьнә һәв, дьбун һ'әзар-һ'әзар к'оне р'әш у р'уе ә'змин т'әмам дьгьртън, дьбун т'ор'әкә мәзьнә бей сәробьн, цуре хвәйи бьрусква дьк'этә нава мә, әм бьр' дькьрьн у бәри мә дьдан. Мә анцах сәре хвә хьлас дькьр у һәр йәки жь мә щикида тәлдә дьбу.

Бу йа кани у щәва, жь баране ава вана һе зедә дьбу, дәнге хөлә-хөл у хөшина вана гөмр'әһ' дьһатә бьһистьне, қәй бе ль мә дьк'әнийан, дьготън: —һул, тьр-сонәкнә чаванып!

Дьрәшъми ә'вра вәкә чәнд р'ожа нәдһиштьн мә п'аки ч'әвед хвә вәкьра, ле гава ә'вра бәре хвәйә баран у тәйроке вала дькьрьн, һерса вана дадани, һьлдк'ьшйан—дьчун, мьна дьбун, диса к'әф нәдьһишгә к'әфа мә.

Карә нә'с һьлдк'ьшйанә сәр знаре бьльнд у кәвьре мәзьн, көлилк дьчьрпандьн, дәве хвәда дьгьртън у қәй

• сарфе хвэ ль бэрха дькьрьн, дьхвэстын бежын: “Һун нь-
карьн минани мә һьлк’ышьнэ вьр, һун тьрсонэжын,,.

Мьнмьникед р’энг-р’энги нава һэведа дьфьр’йан,
даданин сэр кӧлилка у һешьнайе, дора канийе р’ез дь-
бун.

К’езьке фьстоцэ дьк’этнэ нава п’эсарийа, жь хвэ
мэзынтър т’оп чедькьрьн, гьлол дькьрьн, дьбь-
рьн, гэлэ шара хвэхвэ жи дьк’этын, гьлол дьбун. ле
хвэ р’аст дькьрьн, дьса дьк’этнэ пэй т’опед хвэ.

Бае нэрм бь хэмхӧри кӧлик дьһ’эжандьн, бь наздар
эм р’адьмусан.

Р’ое жорда ль мә дьк’эийа. Шарна деме хвэ пе
п’ьлтьке э’вра ведьшарт, қэй т’эви мә ч’э’вгьртьнок дь-
лист. Шарна жи жь к’эне we барана һурэ назьк дьба-
ри, р’удьньшт сэр кӧлилка, һешьнайе у кэвьра, дьбу гӧ-
лав у минани дӧр’е п’ьр’қимэт дьбьрьқи.

К’эскэсоре минани қэйт’анэкэ мэзынэ нэхшкьри
ль синге э’змин говэк дьда, дьбу п’ьрэкэ бьльнд, бь-
льнд.

Эз бь хвэ жи һьлдьк’шйамэ сэр кэвьрэки мэзын,
йане т’опкэки, шьвька хвэ минани шурэки дэсте хвэ-
да бьльнд дьгьрт у бь дэнгэки зиз листокед хвэр’а қӧ-
р’э хэбэрдьда, һ’ӧкӧм дькьр, шарна һерс дьбум...

Эв дэнгана у қар’э-қар’а мейэ нэзэфткьри т’эви
һэв дьбун, дьбун сазбэндикэ т’омэри, йэкдэнги, дьчу
бэрбь дьйаед дурэ нэнас, кӧ ведэре шие р’эһ’этийа
хвэйэ һ’эта-һ’этайе бьвинэ...

Эв листок нһа жи һэнэ у мьн т’ьре һе гази мьн
дькьн. Ле һ’эйф, weки нькарьм һэр’мэ бал вана, чьм-

ки мьн онда кьрйэ зар'отийа хвэйэ бьһөри. Бона р'э-
һ'этийа дьле мьн жь вана т'эне биранине к'урэ һ'эс-
рэт манэ, ед кӧ һе тенэ ль бэр ч'эвед мьн, гэрмаие у
э'мьр дьдьн.

Ч'ЬВИК

Зар'отийа хвэ нахазьм бинмнэ бир, чьмки эв гэлэ
залули бу: шэр' бу, р'эв бу, хэлайи у п'арс бу.

Шаһьлти жи жь зар'отийа мьн қэнштър нинбу.

Дэ, чьқас нэбэ, зар'отийа мьн һэбуйэ, жь we эзе
к'ӧда бьр'эвьм? На мьн жи "зар'оти,, дитйэ.

Жь сэрһатийа э'мьре зар'отийа мьн гэлэ-гэлэ тышт
минани хэвне шэва жь бира мьн чунэ.

Ле қэвьмандьнэкэ жь э'мре зар'отийа мьн т'ӧшар-
ра жь бира мьн начэ ү гэлэ шара бэр ч'эвед мьн дь-
сэкьнэ.

Шарана эз фькра хвэда дэмэке бь ви э'мьри дь-
жим, ле һ'эйф, т'эне дэмэке..

Бьһар бу, зозанада эз бэрхван бум, нивро, кэвкаи-
ни дәсте мьнда, эз сэкьним у дьхвэст сја бэжна хвэ
бь гава бьпивйа, бьзанбйа, гэлэ вэ'де берийе чьқас
майэ?

Һе эп'ещэ вэ'дэ мабу.

Мьн диса дәстпекьр сэмта дэрпа хьстьна кэвкани-
йа хвэ бьщер'биньм.

Пе кэвкаиийе мьн эвқас бэр'эдай кэвьр авитэ ви
али-ви али, вэки иди мьле мьн дешйан, ле һьзаньм чь-
ма, диса дәст жь we листьке нэдьк'ланд.

Бэрх ч'ерэ-ч'ерэ эп'ещэ жь мьн дур к'этьбун. Кэвкани дәсте мьнда бь лэз чумэ пэй бэрха. Ньшкева мьн дэнге ч'вэ-ч'вэ быһист. Мьн алийе ви дэнги ньһер'и, дит, ве ч'внкэк сэкьнийэ сэр кевьр, ле дора кевьр чэнд ч'викед дьне.

Мьн т'эг'минкьр, wэки ч'вика сэр кевьр мака е дьне бу. Мьн нишана ве гьрт. Кэвканийа хwэ нава һэ-веда бьр — ани, лынге хwэйи р'асте бльндкьр у кэвьр мина гөллэке фьтланд бэрбь ч'вике...

Ч'вике баске хwэ бльнд кьр, кө бьфьр'э, һэма ве дәме кэвьр баске ве к'эт. Ч'вик жь щийе хwэ һ'эвэки қьлоз бу, ле нькарьбу бьфьр'йа у жь сэр кевьр к'этэ эр-де.

Мьн эв йэк дит, чьқас қэват мьнда һэбу, бэзийам бэрбь ч'вике.

Ч'викед дьне ве дәре к'эвш нэдьбун. Ле ч'вика баск лешкэсти зу-зу дьчу, хwэ бьгһинэ е дьне.

Эз бь дьләки ша, жь кьрна хwэ гэлэ р'ази, нэ-фасбьр'и к'этмэ пэй неч'ира хwэ у мьн эw гьрт.

Мьн ч'вик һьлда, гьртэ дәсте хwэ у wэдэки дь-реж ле дьньһер'и. Жь баске ве хун дьһат, дьлкьнге ве зу-зу дьк'өта, дьр'ыщьфи, ч'эвкьнге хwэ һеди дьгьрт у ведькьр. Стуйе ве сьст бубу. Сэр ве йэке зэ'ф бэр хwэ к'этым, бона кьрна хwэ гэлэ-гэлэ п'ошман бум. Ле-ле бум бьгрйама. Сэд һ'эйф, ле иди дэрэнт бу.

Мьн т'ьре ч'вика бьриндар мьнр'а хэбэр дьда, қэй жь мьн пьрс дькьр, — “К'афьр, ахьр мьн чь зьрар дабу тэ, чьр'а эв йэк ани сэре мьн?..”

Эз к'элогъри бум, жь we йәке дьле мын зу-зу к'ота, мын т'ьре әw мыр'а хэбәр дьдә, дьгот: “Чър'а ч'ьвә-ч'ьва мынә сьбе зу у бәри эвара хәмләкә кем бу п'ашла т'әбийәтеда, чър'а мын пе ч'ьвә-ч'ьва хwә тә вәр'енәдькър бәрбь к'әwшана, канийа, кәлилжа?..”

О, п'ор'е сәре мын дьбу шыжун. Бәрх нәдьк'әтыиэ бира мын. Н'әйра ч'ьвика бъриндардабум.

Мын ч'ьвик бърә мал, кърә бьн чапукәкә ч'ук. Дьхаст қәищкьра у паҗе бәрда. Нан у ав дадани бәр, ле әwe нә дьхар, пә жи вәдьхар.

Бәри эваре, гава мын бәрх анинә берйе, чум, бьн сәпәте ньһер'и, ч'ьвика бъләнгаз н'ьшк бьбу.

Чәнд ньқьткәд һесре гәрм сәр сурәте мында һатьн.

Жь we р'оже шунда иди мын т'обә кър, кәвкани нәда хэбьтандьне, дәwса қәише пышта хwә гьреда.

Зар'отийа хwә нахwәзьм бинмә бира хwә, чьмки сәрһатийа ч'ьвика бриндар р'әһ'әтийе нәдә мын, бинтәнг дьбьм....

К'ӘРӘМЕ П'АРСӘКЧИ

Һавин бу. Бьнәлие гөнде кәрманща мал у һәбуна хwә һьштьбун, т'әви әрмәние щинаре кал у бава жь Р'оме бәрбь Әрмәнистана Р'оһьлате дьр'әвийан. Р'ева чәнд шара әскәре низаме пе т'оп-щәбьрхана мәри минани кәрне пез бьр'-бьр'и кьрын.

Р'ожэк бу, кӧ К'эрэмэ быч'ук де у баве хвэ онла кърбу. Т'эви маһашьра һ'алэки гыһиштэ гӧндэки эр-мэниайи бэр ч'эмэ Эрэзи ви бэри.

Сэрфот бу. Пор'е сәре ви чэнд р'ож бәре пе мә-рәсе һылдабун, у минани шове зәвйа к'эрт-к'эрти бубу. Туншька ви нот'ла т'опкәки ль сәр сәре ви сәкьнибу.

Сурәте шийи сори-гыловэр' жь дәсте бәлэнгазие ми-нани кӧлилкәкә бәйани ль ч'йае ван, ч'ълмьсибу, ви гӧнде нәнаса, эви нот'ла карәкә к'уви хвэ тәландьбу.

Дит һынә мэри һ'әйата дьгәр'ын, дәсте хвэ дьреж-дькьн у чэнд гылие нәнас дьвежьн... Шарна пә'ри нане к'арто, йан бәрмайинед харьне данин дьданә шен. Шарна жи һерс дьбун сәр вана, тышт нәдьдане, йане дьготьн: — “Хвәде бьдә!”, — у дәре хвэ бәр вана дь-гьртьн.

К'эрэмэ быч'ук жи ч'әв да вана, чу орт'а һ'әйате сәкьни. Т'о тышт нәгот, эмане эрмэни ньзанбу... Гәлә вә'дә өса дәсте хвэ дьрежкьри, кәр' сәкьнибу.

Нь'кева, сәр чэнд гава, к'алина мике һат, йа кӧ пе шьрите дәрәкева гьредайи бу. К'эрэм хвэ жи пенәһәсийа чава бәрбь we бәзи, стӧе мйе һ'әмезкьр у ч'әвед we р'амуса, дьле хвәда гьрйа.

Һәма we лә'зе сәе мале һ'ӧшуми сар ви кьр, к'ын-ше ви қайм к'ьшанд, авитә э'рде.

Нәфәре мале һатнә һәвара К'эрэм.

Э'ЩЕБА ГЬРАН

Наве гонде ма Qуч' бу. Эw бэрп'ала ч'йае Чарса-
ла ль р'эх шоша мэзын сьт'ьри бу.

We шошер'а, алики, чава к'орманще ма дьготын,
“кахтакане,, эрмэнийа —жын, зар'о, кал у пир, алие
дыне эскэре гьран дьк'ьшйа.

Мэзына дьготын: “Эw хэлге Wане, Сасуне у
Хьнусейэ армэнинэ, бэрбь Ур'ьсете дьр'эвьн, эскэр жи
е п'адше Ур'ьсетейэ. Р'омер'а шэр' дькэ...

Эм, зар'о, к'ом-к'ом дьчунэ бэр дэве шоше у ма
дина хwэ дьда ван. Wi чахи эз бумэ шэ'де гэлэ э'ще-
бе гьран.

Зьвьстана алие ма гэлэки сар бу. Беш'эсаб бэрф
дьбари, багэрэкэ оса р'адьбу, wэки нэwал у гонд р'аст
дькэр.

Сьбэ бу, ч'ьр'кэ-ч'ьр'ка эрд у э'змана бу. Ньза-
ным эw нэwар чава гондда ньцкева бэла бу, ле эз
жи т'эви гондийа чумэ щие нэwаре у мын тыштэки wa
дит.

Бьнэт'ара гонд, ль бэр т'элде кэвьрэки жьнэкэ ща-
һьл р'уньштьбу. Шэр'экэ мэзын авитьбу сэр навмьл у
сэре хwэ у эw шэр' qэй жер'а бубу сьт'ар, һ'этани хwэ
бьгиһанда гонде ма. Ле т'о wэрэ бьнһер'э шэр' бек-wат
бу бэр we зьвьстана сар.

Жьньк qэр'ьми бу, ле дэргуша we бьстане дйа хwэ
дьмет. Зар'ока бесуц һ'алэки жь wi шэр'е qэт'ле хь-
лас бубу, дэсте дйа хwэһэ мьрида qэй һивйа нэwа-
рийа ма бу...

ШӘР'Е ГӨНДИЙЕ МӘ

Хәйсәте мере гөнде мә өса бу, Һәки шарна бона тыштәки нәт'өтышт һәвр'а шәр'дыкырын, ч'ер'и һәв дыкырын, гәф у гөр' һәв дыхварын.

Р'ожәке көр'е К'әләш у көр'е Мәшит һәвр'а к'ап дьлыстын. Бь зманәки ширын һәвр'а “щан,, дьготын, “щан,, дьбыһыстын. Ле паше чава бу, бона нә т'ө тышти, дә зар'онә, минани дө дике нәс нышкева бәзйанә һәв. Пе к'өлма у лынга т'ер һәвхьстын. Сәрч'ә'ве һәвдө һ'әр'шандын, гьлие нәт'е у ч'ер'и һәвкырын, паше чунә мале шыкйате баве хвә кырын.

К'әләш у Мәщите баве ван гава әв йәк быһыстын, һәр йәк һындава хвәда гәлә һерс бу. К'әләш гот: “Ван к'афьрана чь аниңә сәре көр'ыкынге мьн, чьр'а, әв бехвәйийә?..»

Мәшит жи ведәре хәбәрда: “Дә тә вәрә мьн у вана быһыһер'ә. Чьр'а баве көр'е мьн мьр'ә, Һәки әв йәк аниңә сәре ви?..”

Һәр йәк гопаләк һылда дәсте хвә, жь мале дәрк'әтын. К'әла вана өса р'абьбу, Һәки т'ө кәси һыкарбу әв зәвткырына.

Жьнед вана к'әтнә орт'е, готын: Шәрмә, зар'онә, тыштә навә, ле ч'ар вана нәбу.

Гөнди гава пәһ'әсийан у дитын Һе зөлмәке чәбә, к'әре хвә кырын бык'әвнә орт'е, нәһельн шәр' пәшдз бе.

Чэнд мэри фэсал, бей лэзк'этын чунэ пешйа ван. Эвана незики К'элэш бун, сэлам дане, эви сэлама вана вэгьрт. Н'эсэне эхтийар, кө гондда н'эсаб дьбу йэки зэ'ф мафул у һөрмэтли, готэ К'элэш: "К'элэш, лао, сэр ч'э'ва һати, к'еф у н'але тэ қэт чьйэ?," "Кэке Н'эсэн, хөламе ч'э'ве тэмэ, дэ, анэгорн зэмнн дьжин,,"

Йэки дьн незик бу, готе: — "К'элэше бьра, сэр ч'э'ва, гэлэ херэ тэ һати мөһла мэ?.... Эви шаба мерьк да, гот: "К'элэ тэ саг'бэ, дэ!," Шех Сьло һат, гот: "К'элэ тэ мьрид, сэр ч'э'ва, к'еф-н'але тэ чьнэ, э'вде хвэде, мьн зуда тэ нэднтьбуйн?..,"

— Дэсте тэ р'адьмусьм, хөламе ч'э'ве тэмэ, шех Сьло, бэр р'эһ'ма хвэдемэ.

Мэрийс мөһ'эла дьне хут ви шур'эйи Мэшит данэ хэбэрдане. Бэрэ-бэрэ гэлэ мэри һатын, дора ван т'оп-бун. К'и һат сьлавкьр, гьлик гот. Хели вэ'дэ өса дэр-баз бу. К'этнэ нава хэбэрдане. Жь мэрийе т'опбуйн һэр кэсэки дэрһэқа тыштэкида хэбэрдьда, дэрһэқа гондэд щинар, пезда, қэшьмандьнс р'оже у тыштед майинда. Дьрэшьми чэнд мэриа бь лақьрди қэрфе хвэ һэвдө дькьрын, е дьне ша дьбун, дьк'эһиан.

Мьжулийа гондийа, бауарки чэнд сөһ'эт к'ьшанд. Нава ви вэ'дэида К'элэш у Мэшит бь хвэ жи пенэ-һ'ойан һерса вана чава данн, бей шэр' у дэ'w вэгэр'-һанэ мале хвэ.

Р'ожтьра дьн көр'е К'элэш у көр'е Мэшит диса ша т'эви һэв дьлистьн.

НАДЕЖДА

Ә'мьрда гәлә фәшымандьнед қәшц у хьрав тенә сәре мәрийә.

Қал у баве мә сәр we нете бунә, wәки хьрави жь һәр тьлтти бәрк'тър бира мәрийада дьминә у ләма жи һ'әйфһыланин, меркөштән дьбын. Сәр we фькре эз тьме дөдъл бум.

Тьште қәшц мина көлилкәнә, тә'в ә'мьр дьдә wана, ле ть'ште хьрав мина мә'рәжи гушци т'әлә-т'әл тә дьхә у тә дыщә'дини хwә жь wи хwәйки, һ'әму мәшала дьбини, wәки wи гәвәрки.

* *

*

Гава Надйә һатә от'аха мә, тәе быгота һәwa от'аха нәхwә'лханейә бингьран һатә гөһастьне. Шабун к'әтә нава бьриндара. Надйә незики һәр бьриндарәки дьбу, пьрс у т'әмие т'әва р'азидькьр, бь хәмхөри назие гьшка дьбьр.

Шәр'е гьранда хәдәр бьриндар бум. Wәхте мьн ч'ә'ве хwә wәкьрын, хwәст бьзанбьм гәло эз ль к'идәремә, мьн бь ч'ә'вед хwә дит, wa қизәкә зәринә бәдәw, хәлата спи ле, незики кәр'әвата мьн, ль сәр р'у'ньштоке р'у'ньштийә, к'ьтеб дестда дьхунә.... Әwe гава дит мьн ч'ә'ве хwә wәкьрйә, бешәрхwәш, лирын у нәрм

мыр'а к'энийа... Ви һ'але хвэда дэқиқэке һ'эсабкыр, вэки эз нав хэвнедамэ. Мын зутьре ч'э'вед хвэ гьрт, шаркэ дьн вэкр... Диса эв қиза бэдэw бу бал мын. Бьрина мын беһ'эсаб дешйа. Мын фэ'мкыр, вэки нэх-вэшханедамэ. Дохтьра йа хвэ кьрьбун... Мын хвэст орхана сэр хвэ быда алики, быдита, ле физьке нэһишт у бы дэнгэки дьлован мыр'а гот: “Шькр операсиа т: зэ'ф баш дэрбаз бу, тэе зутьре т'эмам қәнцби...”,

К'е дьвежэ эв қизэка, нэнас у хэриб бу? На хер, эw р'оһ'дар бу, шэмала тэ'ве.

— Эм һэвр'а бьбнэ нас, — эwe гот, — Надежда Константиновна, ле кьн дьвежьн “Надйа..”, вьра дьхэбь-тьм чава хушка дохтьрие.

Мын наве we вэк'ьланд у наве хвэ жер'а готе. Эwe наве мын чэтын вэж'ьланд. Мын себарэ, чарбарэжыр у эм сэр ве йэке һэвр'а к'энийан. Эм бы дьлэки өса вэкрйи у һ'элал һэвр'а к'энийан, қэй бе зува насе һэвэ һэрэ не-зикьн, тэе бьгота эм хуцк-быре һэвьн, эw ша дьбэ бона дитьна быре хвэ, эз жи ша дьбьм, вэки мьрьне хьлас бумэ, р'асти хушка хвэ һатьмэ.

Операсиа мын зэ'ф фэрз бу. Бьринед мын дабун бар к'эра у эп'эщэ же бьрибун.. Эз бэр хвэ дьк'этьм. Эwe эв йэк тедэрхьст, бэр дьле мында һат, гот:

— Нэ мын гот бэр хвэ нэк'эвэ? Ле эзе чь бежьм? Быре мын ви шэр'ида һатэ кэштьне, дйа мын жи фашиста бьрийэ... Пэй ван гьлийар'а, қэй бе п'элтэ э'wьр һатэ сэр деме we бэдэw, ле эw э'wьр зу бала бу.

— Иште тэ дьчэ чь бьхөви, эз тэр'а биньм? —эwe жь мын пьрси.

Пэй бьриндарбунер'а мьн гэлэ хун ондакьрбу. Хуна, кō нэхвэшханэ бона бьриндара дьстэнд, к'ōта бьбу. Эз бьрбум от'аха бьриндаред бэртэлэф, сэх'этед э'м-ре к'ижана жьмарти бун. Щур'е хуна мьн у йа Надйае мина нэв бу. Гава Надйа дэрнэца we йэкеда пе дьн'э-сэ, бь р'эзадьлийа хвэ хуна хвэ дьдэ мьн...

Гава мьн дэрнэца қәнцийа Надйаеда бнист, жер'а гот: «Бь, э'дэте щмаэ'та мэ тө иди н'эсаб дьби хушка мьнэ н'элал,, Эw бьльнд у ширьн к'энийа. Қэй бежи гөл у сосьн от'ахеда барин. Эwe пе дэста бьриндариед от'ахе ницани мьн кьр, гот:

— Эз хушка вана у н'эму бьриндаред нэхвэшхане-мэ.

— Эw гьшк башқәнэ, ле эз у тө башқәнэ...

— Чьма?— эwe пьрси.

— Чьмки хуна мьн у тэ йэкэ.

Надйа у бриндар сэр готьна мьн к'энийан, ле нэвр'а жи готьн: “Р'астэ! р'астэ!,, Ньнэка дэсте хвэ ль нэвхьс-гьн у жь Надйае т'эвақэкьрьн, wэки незики мьн бэ у чава хушк бе р'уе мьн. Надйа хатре ван нэк'эт.

* *
*

Эw бьриндаред, кō дькарьбун от'ахеда бьгэр'яна, р'уныштьбун дора т'эхтэ домино, к'ышк, к'аг'эз дь-листьн. Бьриндаред гьран сэр кэр'эвате хвэ к'ур дь-

нә'лйан. Эз сәр кәр'эвате дэвэр'у п'алдайи к'эт'бум на-
ва мьтала. Щур'э-щур'э қәш'мандьн у фькьр бира
мыр'а дәрбазд'бун. Диса дәрһәқа Надйаеда фькьрим.
Гьлие щмаэ'та мә һатнә бира мын: "Шер шерә, чь жь-
нә, чь мерә...."

Мын дыда һ'ь'е хвә, гәло әв чь қәват бу, вәки
мәрики к'өрд, жь ч'йае Әләгәзе у қизәкә урьс. Урьсета
бесәробьн, ви шәр'е гьранда, жь вәт'әне мә дәр, сәр
хвәлийа дәвләтәкә дьн, вәхте һәла-һәле, қәт р'өһ'е
хвә жи нәд'һешшанд бона ә'мре шәр'к'аре советие?

Һна әз к'өбар у әшкәрә дьбежым, вәки әз пе хуна
қиза урьс —Надеждае дьжим.

Ч'ӘЛА ШЕХ ӘЛИ.

(Дидәмәк жь ә'мре бөһөри)

Гөнде мәда щәв у кани т'өнәбун. Бона ава вәхвә-
рьне һәйло дьчунә һ'әта сәр чәнд верста, пе мәрк'әва ав
данин. Бона авдана һ'әйванәт, к'ьнищшустьне у сәр-
шустьне жь гөндәки дьне ав бь п'әрәти дьк'ьр'ин. Ор-
т'а гөнде мәда голәкә мазьнә зьһарбуйи һәбу. Салә чәнд
шара ава щәва бәри сәр голә дьдан, т'ьжи дьк'ьр'ьн.

Звьстане, вәхте р'ожед хвәш, гава тә'ве р'уе
хвә нишани мәрийа дьк'ьр, мер у хорте шаһьл бер у мәр'
һьлдьдан, дьчунә дора гөнд, жь вана һәр йәки анәго-
ри қәвата хвә, вәкә барә пыштәки бәрф т'опд'к'ьр, дь-

да сэр һэвдө, пе бер у мэр'а дьк'ота. Сөр'а эваре ледь-
да, дьдэр'ыми, дьчун. пе шьрита пышт дькьрын, данин.

Т'эwлада қальх чекьрьбун. Бэрф данин, дькьрьнэ
қалыхе у жь гэрмайа т'эwле эw һеди-һеди дьһ'элия у пе
we пэз у дэвар авдьдан. Ле бона ава вэхарьне бэрф
бэроша у ситьлада дьһ'эландьн.

Қьсэ дькьрын, wэки зэ'ф зуда, п'еца ч'йайе гонди
Чарсалэда каникэ мэзын хөлхөлийэ. Wэхте шэр'эки гь-
ргн сэрк'аре дьжмына э'мыркьрийэ, чэнд баре дэва һьри
кьрьнэ ч'э'вканийе, ч'ькандьнэ.

2.

Эw чэнд р'ож бу мер у хорте гонд р'эх мала Шех
Э'ли ч'э'лакэ мэзын дьк'олан, ль к'идэре эwi гэрэке гә-
ньме хwэ бькьрае. Шаһыле гонд һэвр'а, қэй бежи, к'эть-
бун лэще, к'а к'е жь wана we галэки бьк'олэ, хwэлие жь
ч'э'ле бьдэ дэр. Шех Э'ли һа дөа ль мьразе wана дь-
кьр.

Жь бэрбанге һ'эта эваре дора ч'э'ле т'ьжэ мэрвь
бун. Мере мэзын бь щергэ р'удьныштын бэр диwаре хе-
ни, бэр тэ'ве хwэ гэрм дькьрын, хэбэрдьдан, хорт у ме-
ре шаһыл жи дьхэбьтин.

Мьнщое Эсэд мереки бэшэрхwэши лақьрдчи бу.
йэки ч'э'вр'аши бэжинбьлд. Эw к'едэре к'эвшбйа, дэст'
хwэда мэри дора wи т'опдьбун. нэдьхwэстын же дур-
к'этына.

Се р'оже Мьнщо бу чубу Идьре, wэхта вэгэр'йа һа-
тэ гонд, р'ожтыра дьне диса чу сэр ч'э'ла шех Э'ли хэ-

быти. Гава Мьншо ль ведэре к'вшбу, т'эв дора ви шьвйан. Дэнг у б'эсе дьне, қимэте п'арч'а, пэз у дэвар у дэрһада гэлэ тыштед дьне жь пьрскьрын. Бь к'эн у лақырди эвчи шаба т'эва дьда.

Мьншо хэбэрдана хвэ к'отакьр, чэнд гьлие мэсқэрэ жи потьн у бь бэшэрэжэ хвэш пе шьрите дак'этэ ч'э'ле, кő иди вэкэ дő бэжна к'олабун. Мьншо алиқива дь-к'ола, алиқива жи пе э'лба хвэли зу-зу дьда дэр. Мэриэ кő бэр дэве ч'э'ле сэкьнибун, э'лбе хвэлие пе шьрите һьлдк'ьшандьн. Мьншо хели вэдэ бь дьл у шэгэр дьхэбьти, һ'эваса т'эва пер'а дьһат, дьготьн: "Э'фэрьм, Мьншо, нане дьхөи, тэ хвэш һ'элапбэ!"

Оса қэвьми, вэки мэриэ кő э'лб жь дэсте Мьншо һьлдьдан, к'этнэ хэбэрдане у лэ'зэки эглэ бун. Мьншо жь ч'э'ле чэнд шара дэнг да вана, дит шаба ви надьн, р'унь'лт, бина хвэ бьстинэ. Ньшкева ч'э'леда хөшинэ-кэ к'ур ль ви т'эсэлэ бу. Вэченьқи у гот: "Йа сьмьлайи, эв чйэ?.. у бь сав чардоре хвэ ньһер'и, р'энг ле чь-зьмане ви девда зһа бу.

Мэриэ жоре э'лб дахьстьн ч'э'ле, сэкьнин, вэки Мьншо ве т'ьжэкэ: к'ьшандьн, дитьн э'лб сьвькэ. Лэ'зэки шунда э'лб к'ьшандьн, дьса вата бу.

— Оро, Мьншо, дэ дагрэ ло, эм һивйа тэнэ, —йэки гот у һивйа Мьншо ма, ле жь ви т'ő шаб нэстэнд.

— Мьншо, һ'эйран, вэхте лақырдиёа нинэ, зу бькэ... Ле нэ э'лб т'ьжи дьбу, нэ жи дэнге Мьншо дьһат. Куз бун, һөндөр'е ч'э'ле ньһер'ин, дитьн, ве Мьншо бэжна хвэва ч'э'леда дьреж буйэ. Щмаэ'та дора ч'э'ле т'ьре

Мынцо лафьрдийа дыкэ, дэнг данэ ви. “Мынцо, р’абэ
көр’о, шэрмэ! Гэй Мынцо. Мынцо!..

Э Мынцое т’эзэ к’о р’абуйа?

Шех Э’ли дит гышк т’опи дора ч’э’ле бунэ, дэнг дь-
дынэ Мыщо, хэбат пешда начэ, жь к’оме қэтиа, һат,
незики ч’э’ле бу, хвэст бьньһер’э Мынцо чь дыкэ. мэ’-
нэ чьйэ эш т’эв баталкьрынэ, ле т’о тышт нэдит, гот:

— Э’вде хвэде, ша дурк’эвьн, т’о тышти набиньм.
Шех Э’ли сэре хвэ һе бэржеркьр, дит, we
Мынцо ч’э’леда т’эп-р’эп к’этиэ. Чьқас қэват вида һэ-
бу, бльнд-бльнд дэнг да ви: “Мынцо! Мынцо! Э’вде
хвэде, Мынцо!” К’эвш бу дэнге шех гьһиштэ бэр гёһе
Мынцо, эви ч’э’вед хвэ вэкрьн, жор ньһер’и... гава
ч’э’ве Мынцо р’у-сьмел у ч’э’вед чьхэ бэльқи к’этын,
ишар һ’але ви лап қолайи бу.

Шех Э’ли дит бошэ, мэрики дьне пэ’а кьрэ һөндөр’е
ч’э’ле, бьзанбэ чь ль Мынцо қэвьмйэ.

Мэрийе дак’этэ ч’э’ле ль Мынцо ньһер’и, дэнг да
ви, дит дэнге хвэ накэ, мьле ви к’ьланд, ле Мынцо бе-
льпат к’этыбу.

— Шех Э’ли, эз хёлам, һ’але Мынцо т’онэ, — мерке
дак’этыбу ч’э’ле гот.

-- Э’вде хвэде, ша баш ле бьһер’э, вэхте лафьрди-
йа нинэ, — шех гот. Мерьк диса бь дэнгэки бльнд дэнг
да Мынцо, қайша ви к’ьшанд, дит, на, тышт же дэрнае,
мина мэрики гөнэк’ар гот:

— Шех Э’ли, эз хёлам, дэнге хвэ накэ, жь щие хвэ
нальпытэ бо, эз чь бькьм?..

— Хwэде тэ р'азибэ, ахьр чава дэнге хwэ накэ, ша баш бьньһер'.

— Шех, эз qөрбана тэмэ, чь баш бьньһер'ым, wэлэ нэ дэнге хwэ дькэ, нэ жи дьльпътэ, сэрэдэри ле дэрна-хьм.

— Wэки бсанэ, бемэ'нэ гөһе ши бьк'шинэ, гөһе ши бадэ.

Жоре, сэр гьлийе шех п'ирфин к'этэ нава щмаэ'те, т'эв сэр we фькре бун, wэки Мьншо р'өһ'е ванар'а дьли-зэ у бь һ'әнэк дьготьн: “Ә'фэрьм Мьншо! Бе чава жи хwэ зэвтдькэ,,.

Мэриэ дак'этьбу ч'э'ле, гөһе Мьншо к'ьшанд, диса тьшт же ченэбу.

— Ша һала гөһе хwэ дайна сэр синге ши, бьһер'э дьле ши дьк'өтэ?— шех гот.

Әw quз бу, гөһе хwэ дани сэр синге Мьншо... Ле жь гөһе хwэ бавар нэкьр. Әми т'эхминнэкьр, wэки бьне әрдеда хөшинэк те. Бавэрнэкьр, ишар жи гөһе хwэ дани сэр әрде.

— Шех Ә'ли, — әми бь saw гот, — темэ дәсте тэ, вь-ра дәге хөшинийе те.

— Ә'вде хwэде, эз тэр'а чь дьвежьм, тэ чь шабе ль-дв, ша бьньһер' дьле мерьк дьк'өтэ, йане на, шаба мьн бьдэ?

Ә'ли дит ч'ар т'өнэ, нькарэ шаба щмаэ'те у мэ-риэ Мьншо бьдэ, гот, wэки әве хwэхwэ дак'эвэ ч'э'ле, һьн Мьншо дэрхэ, һьн жи бь гөһе хwэ бьбьһе, бьньһер'э, р'асти ль wedэре дэнге хөшинийе те, йане на?

Хөлэсэ Мьншо жь ч'э'ле дэрхьстьн. Эп'ещэ wэ'дэ

шунда әw сәр һ'ыле сәр хwәда һат, ле иди Мьншоо бэре
һытбу.

Мере гөнд һатнә сәр we фькре, wәки быне ч'әледа
ҫане аше щьнайә, йане жи зйа ль wьр әwьрйә.

Бь хwәстьна Шех Әли әw ч'әл шарәкә майин
т'ьжи кәвьре мәзн у хwәли кьрн.

Әw бу, шәве жь гөндийа иди т'ө кәс нәwербу к'елә-
ка мала шех Әлир'а дәрбазбуйа.

КАЛКЕ МАТ'ЕВОС У НӘВИЕ WИ

(Кәрик жь сәрһатийа “Шәмале бәрхван..)

Феза гөнде Qуч'е, сәр р'йа шоше, сйари у пәйа, ми-
на т'офане, шәв у р'ож әскәр пәй һәвдө дьк'ышйа.

Мәзьна дьготьн: “Әскәре Николә, шәр'е урьса у Р'о-
мейә, дьчьнә алийе бажаре Wане, wан дәра шәр'әки гь-
ран дәстпебуїә...

Гөнди дәрдьк'әтнә дәрва, һьлдьк'ышйанә сәр ханийа,
һьнәк жи дәрдьк'әтнә сәр р'йа шоше, т'әмашә дькьрн.

Әw сәлед 1915-1916 бу.

Гава әскәре ур'ьс к'ышйа, дәстбь р'әва бьнәлие wан
дәра бу, к'ижанар'а дьготьн “гаг'такан..; әwә т'әв к'әсь-
ри, т'и у бьр'чи, тәзи у п'ехас бун. Һьнәка п'алас, һьнә-
ка орг'ан авитьбун сәр мьле хwә. Мер у жьна бь дәстә-
ки бохчә, бь дәсте маҫин зар'е дәргуш һ'әмезкьрьбун.
дьчуң зар'е һьнәки гьвьрк п'йе хwә дьчуң, мина бәрха

дабунэ пай мэзыне хвэ, жь бьрчибуне у вэстандыне незэ-неза ван бу.

Гаг'такан чава дьгыништнэ гонде Qуч'е, дора гола гонд т'опдыбун, ава голейэ нэт'эмьз вэдьхарьн, сэр ч'э'ве хвэ дьшуштын, р'удьны'лтын бина хвэ быстиньн. Ынэк дьчунэ нава гонд, п'арсе, йане бь п'эрэти нан дьк'ьр'инданин дьхвэрьн. Гондэки ч'ук у к'эсиб we чава щаба эвqас мэри'а быда? Лэма жи жь вана илаща к'е һэбу. wi гондида эглэ нэдыбун, һьнэки р'эһ'эт дьбун, диса хвэ р'йа Идьре дьгьртн.

Жь гаг'такана эп'ещэ мэри һэма wi гондида жи дьмьрн. Пай мьрньнер'а жи эв жь зёлма гьран хьлас нэдыбун. Йане кэсэки ван т'онэбу ч'э'лкьрана, йане г'а'qэт мэриед саг'да т'онэбу э'рд бьк'олана, мьрийе хвэ ч'э'лкьрна. Бьнэлине гонд чьqас qэвата ван дьгыниште али ван дькьрн. Жь гаг'такана гэлэка кёрманщи зэф р'ьнд заньбу, бь хэбэрдана хвэва жь кёрманща к'эвш нэдыбун.

Р'ожэке, гаг'таканэки э'мырда wэкэ һ'эвте—һ'эвтепенщ сали, йэки бэжнбьльнди эждэһэйи р'успи, зар'экэ чар-пенщ сали һ'эmezкьри һат, һеди-һеди хвэ гиһандэ гола гонд.

Эви зар'онк жь һ'эмеза хвэ пэйа кьр, ахинэка к'ур к'ьшанд, чэнд гьли жер'а готн у бэрбь голе чу. Финное сэр жь сэре хвэ эхьст, т'ьжи авкьр у ани да wi т'ь'фали, ава бэрмайи жи хвэхвэ вэхвар. Зар'экэ öсайэ бэдэwэ дэлал бу, wэки мэри һ'эйр-һ'эжмэк'ар бу ле бьһер'йа. Кальке дэсте хвэ бьрэ п'ашла хвэ, п'эри нане к'арто дэрхьст, да дэсте зар'е. Эв ша бу, к'эһйа,

нан жь дәсте кальке һылда. бь иштәки мәзын дәстпекьр хвәр.

Кальк к'еләка we зар'е. сәр пыште п'алда, дәсте хвә дани бьн сәре хвә у ч'э'ве хвә гьрт, ньфойи нава мьтале к'ур бу. Р'эв. гонде ван һатьнә бире. К'е занә эв фькре хвәва гьһилтә к'ө? Хеләке шунда эв р'абу у р'унышт. Гонди, зар'о дора вана т'опбун. Кальке бь кьрманщикә хальс шаба пьрсе т'эва дьда. Ле к'ывш бу, гәләки вәстиайи бу. Фьлите гаван жи һат, незик бу. Эв чәнд р'ож бу гондийа дәваре хвә нәдышандьнә ч'ерә, дьтьрсйан. Хәбәрдана Мат'евосе кал у бәдэвәтйа нәвийе шийи бьч'ук гәлә хвәши гондийа һат.

Мат'евос бь дьләки шкәсти гьли дькьр. Гот жь к'и-жан гондийэ, вәки эв зар' нәвийе шийә, вәки һәр дәһ нефәре мала ши чава бәр ч'э'ве ши кьштьнә, вәки дйа ши т'ьфалийә бәдәв эскәре Р'оме бь зор р'эвандьнә, бьрьнә у чәва ашцах, бь щур'әки сәре хвә у ши т'ьфали азакьрйә...

Мат'евосе кал сәрһатийа хвә гьли дькьр у һесре дьле хвә дадьқөр'танд. Эв дьгьрйа, дьле мә жи пер'а т'ьжә дьбу. Наве гәндәнге бьч'ук Вреж бу. Вьреж, га-ва ль калке хвәйи к'әлогьри ньһер'и, хвә синге шива гөвашт. Бь змане әрмәни чәнд гьлие нәзәлал калке хвәр'а гот у гьрйа... Паше ә'йан бу, вәки эв чәнд р'ож бу, кь кальке нан нәбрьбу дәве хвә. Хәбәрдана ши, сәрһатийа вана, гьрие Вьреж, бьр'чибуна ши мере мәзын, гәләки һ'өкөми сәр гондийа кьр.

Фьлите гаван Мат'евос у нәвие ши бьрә мала хвә.

ЩӘМАЛЕ БӘРХВАН

(Сәрһати)*

Бьнәг'ара ч'йае Чарсаләда гөндәки к'өрда һәбу, к'ө жь ч'ә'ве мәрийа дур бу. Әw гөнде Qуч'е бу, бьнәлие к'ижани т'әмам нәхwәнди бун.

Wәхта бьһар вәдьбу, гәрмайи дьк'әтә ә'рде, гөнди бәре хwә дьданә зозана, һ'әта пайизе п'ашла т'әбийәте-да дәрбаз дькьрын.

Р'я'та wьр жь һасъләта, к'ө зозанада дьданә сәр һәв, һьм хәрще диwane дьдан, һьм жи ә'бура хwәйә сале дькьрын.

Сәрһатийа "Щәмале бәрхван", кәрик жь р'омана Усьве Бәк'ойә нәк'отакьрийә. Нет—мәрәме нвиск'ар һәбу ве нвисара хwәда бь мәсәла ә'мре к'өрәки к'өрд — Щәмале һ'әвт-һ'әйшт сали, т'әмамийа ә'мре п'арәкә цмаә'та хwә ,ло wәлате советнеда дьжи, шишандә.

К'өр'ьке бе де у бав, зар'отийа к'ижани нава әзули у бәләнгазиеда дәрбазбуйә, бь сайа сәйасәтийа ленинпейә мьләтне, сайа аqыл у к'әмала хwә, ә'мьрда дьгьһижә we йәке, к'ө дьбә хәбатчиә мәхлуqәтнейи бәрбьч'ә'в, wәк'иләки интеллигенсия мьләте хwәйи пеш, хwәйкьре дәсталинед цмаә'те. Әw мәрьве хәбатһ'әзи р'өһ'т'әмьз навәки qәнщ qазанщдькә, дьбә пешәwьтики мьләте хwә.

П'ешәке вана пәз, дәвархвәйкьры, шьванти у гаванти бу. Мьжульа ванә звьстане жи әв бу, вәки эвара мере гөнд одәда т'олдьбун, шәвбөһерйа хвә дькьрын. Һазьра дәрһәфа гәлә тышта вьр гьли дькьрын, жь дәнг у бә'се дьне, гьли-готьне кә гөнде ван у гөнде шинарада дьқәшьмин, хәбәрдьдан. Одада ч'ир'оке өса дьготьн, вәки нава шәвәкеда к'өта нәдьбун, мәрие оде һ'әта шәвтьра дьне бесәбьр һивие дьман, кә пәйһатьна ве бьбһен. П'әе кьрынед мерхаса дьдан, сәр тьрсонәка дьк'әнйан бьлурвана бьлуре дьхьстьн.

Жьн, бук у қизе гьһишти жи дьчунә мале һәвдө, дора тәндуре р'удьньштын хвәр'а хәбәрдьдан, һ'әта бәлабуна ода.

Әв тө мәри һәбун, вәки хенци гөнде хвә у зозана-әмре хвәда иди т'ө щие башқә нәдитьбун: ви гөндида дьзәшьщин, йане мер дькьрын, ведәре жи кал у пирдьбун, дьмьрын.

Жь Қуч'е гәлә меред к'әсиб дьчунә нава әрмәнийа, дьбунә чьван, гаван, йане хөлам. Әв тө шаһьле к'әсиб һәбун, вәки чәнд сала дьманә вандәра, бь һ'аләки чәтын дьхәбьтин, жь дәве хвә дьбьр'ин. һьнә п'әрә дьданә сәр һәв у бь гөманәкә мәзын вәдыгәр'йанә гөнде хвә, пе ван п'әра қәләне хвә дьдан, йане жи чәнд пәз у кавьр' дьк'ьр'ин, ә'буре хвә пе дькьрыи.

— 2. —

Сьбәкә звьстане бу.

Гөндда т'әне к'өләка маләке ньхамти мабу, бәр-

фа сэр хени у бэр дэре мале һе т'эмьз нэкьрьбун. Эв мал мала Наза Озмин бу. Чэнд мөһе we бу, нэхwәш, нава ши-ньвинада бу.

Малда өса сар бу, wәки аве бәрошада буз гьртьбу. Щер' нәдьданә хэбьтандьне, чьмки ав wанада дьqәр'ь-ми, щер' дышкәстьн.

We шәве әwqас бәрф барибу, wәки гөнд нава бәр-феда өнда бьбу. Мәрие хәриб дурва дәгмэ т'әхминдь-кьр, кө wedәре гөндә. Т'әне дуҗе к'өләкар'а дьк'ьйа, сөр'а гөнд дыда ә'йанкьрьне.

Һәрдәра гөнди бер у мәр' һьлдабун, бәрфа дор-бәре мале т'эмьз дькьрьн, баwаркә ши нәмабу, кө бәрф бь-дана алики. Һьнәка жи гиһа пышткьри, йане сәбәта кәе сәр пыште, дьлэзандьн, зу быһижнә ши. Жь дәсти сәр-ме өса зу-зу дьхэбьтин у лэз дьчун-дьһатьн, мәрйа т'ь-ре qәй звьстане шуре хwәйи сәрме к'ьшандьбу, к'әтьбу пәй мәрйиа. Һөлм-гөлма кө жь дэв у позе мера дәрдь-к'әт, сәр сьмеле wана дьqәр'ьми у лулә-лулә дарда дь-бун.

Звьстана we сале мина барәки гьран р'уньштьбу сәр нәфәса гөндйа.

Шәмале көр'е Назе, кө ә'мрда анцах доиздәһ-сез-дәһ сали һәбу, иди хwә һ'әсаб дькьр чаwа малхе мале. Эви к'ьнще хwә хwәкьр, р'абу чу, wәки жь qәлахе сәр-гина бинә, һазьркә wәки жьнщинара wана бе, тәндуре дадә. Ле гава дит бәрфе дери т'әмам гьртийэ, вәнабә у бера wан жи һе дөһ хале wi бьрйә у нәанйә, стөкөра хwә хөранд, шарәкә майин п'өр'-п'өшман, кәр'ә-кәр' һат, р'уньшт сәр ши-ньвине хwә, һьqөйи нава мьт'але бу.

Назе чуйин-һатына көр'е хвә пех'әсия, же пьрси:

— Щәмал шаң, тәйи, бав-бьре мьн?

— Әре, ьне, азьм!

— Чь дьки, ә'зизе ьне?

— Qәт!...

Әми дәрһәда шансаг'йа дйа хвә пьрскьр.

— Ыне, qә чаһани?

— Ыне qөрбана тәбә, дәләле ьне, шькьр п'акьм.

Де у көр' лә'зәки кәр' бун. Назе бәр хвәда хәбәр-
да:

— К'амбаха ишәв чьqас дьреж к'ьланд, qә сафи
надьбу. Щәмал лаһо, дьбә дйса бәрф к'әтйә?

— Әре ьне, бех'әсаб. Бер жи хало бьрйә.

— Зьрар т'өнә, көр'е мьн, хале тә к'ө һәбә, we нь-
һа бе. Ван чәнд р'ожа жи мьqати хвәбә, нәщәмьди.
һ'әта әз жь щие хвә р'адьбьм. Ч'ә'вед дйа тә бьр'ь-
жьн, бәр хвә нәк'әвә, ә'зизе мьн.

Каре п'ашла деда р'азайи бу. Малда һ'әму тышт
сәqьр'и бу. Ньшкева жь т'әwле дәнге бор'ина, ч'еләка
wana һат, Щәмал жь щие хвә р'абу, бәрбь т'әwле чу.

3.

Пәй мьрьна бавер'а гәлә wәдә нәк'ьшанд, дйа ми
жи нәхwәш к'әт. Гәлә һ'әким чун-һатын, жь wана һәр
йәки тыштәк дьготьн, ле к'өтаси т'ө кәси сәрәдәри жь
нәхwәшйа we дәрнәхьст.

Малда е бышкори Щәмал бу. Кара хуцка шийә
чәрмәһи сьбе һ'әта эваре нава щиньвине деда бу, мә-

риа т'ьре әw һ'әрд жи нәхwәш бун. Хенши бьре Назе—Шawо, иди пьсмаме wаҗайи незик т'өнәбу. Әwи шамери һ'әму к'омәк дыда хушке. Хэбата мера чь һәбйа, т'әмам әwи дькьр. Жьна wи —Нәwат жи дьһат, wанар'а хwарьн чедькьр, нан дьпә'т, к'нщед wана дьшушт у хэбата маҗин дькьр.

Шawо щарна, бәри эвара, т'әви жьне дьһатэ мала хушке, хwәр'а хэбэрдьдан, бәр дьле weда дьһатьн, щаркә майин вэдгәрйағә мала хwә. Гәлә щара жи Шawо дьдит һ'але хушке хьравә, шәв дьма weдэре, һ'әта сьбә сафи дьбу.

Щәмал пәй мьрьна баве у нәхwәшк'әтьна дер'а хәйсәте хwәва т'әмам һатьбу гөһастьне. Мина бәре нә'си нәдькьр, зар'ар'а нәдьлист, жь мале дурнәдьк'әт, сьбе һ'әта эваре к'еләка де бу, бьн дәсте weда дьчу-дьһат. Хэбата жь qәwәта хwә зедәтьр дькьр.

Каре р'әһ'әти нәдьда де у Щәмал. Гава әw дьгрйа у щарна жи дәгге хwә нәдьбьр'и, Щәмале р'әбән бенлащ дьма, ньзанбу чь бькьра, wәки әw нәгьри у нәр'әһ'әтийе нәдә де.

Назе чава бәри нәхwәһийа хwә, өса жи wәхте нәхашие, жьнщинарар'а һәрт'ьм дьгот: —“Ах, эз нәмьрьм һ'әтани Щәмале хwә бьғһинмә мьразе wи, жь we шуҗда была хwәде р'өһ'е мьн бьстинә,,. Дәрд у кәле we мьрим Щәмал бу. Гава әwe бәр ч'ә'вед хwә дьдит кәр' чава р'ож бь р'ож мина кәлилкәке дьч'ьлмьсә, дьле we т'ьжи дьбу, сәре хwә дькьрә бьн орг'ане у дьгрйа.

Назе иро жи кәр'е хwә ньһер'и, дьле we т'ьжи бу, гь-

рйа. Щәмал незики де бу, әми т'ъре щики д'яа ви дель, же пьрси:

— Ыне щан, к'едэра тә дешә, чь дьхвәзи?...

Де хвә анцах зәфт кър, һесред хвә пе ньч'е орг'ане т'амьз кър у шаба кәр' да:

— Т'о дәрәкә мьн наэшә, ә'зизе мьн, ыне қөрбана тәбә, гөмана ыне!

— Ле чьма дьгрыйи?

— Нагрим, бав у бьре мьн, һәр т'о мьр'а саг'би.

Назе иди дәнге хвә нәкър. Лә'зәки шунда, қемиши кәр' нәкър, хвәст жь щие хвә р'абә, һәр'ә, бь дэсте хвә тыштәки бькә. Щәмал хвә зу гиһандә we.

— Ыне, чь дьхвәзи, чьр'а дьхвәзи р'аби? Бежә, эе биньм, т'о р'әһ'әт п'алдә, те быщәмьди.

Дьле Назе һе т'ьжи бу, һьзанбу шаба ви чь бьда. Шаркә майин п'алда.

— Бәлки ына тә динбә, чола к'әвә... лаә!

— Ыне щан, бәр хвә нәк'әвә... Сьламәти зутьре те р'аби п'йа, ви чахи һ'але мә we п'акбә.

— Әре... Әре бәрхьке ыне, ә'зизе ыне, р'онайа ч'ә'ве ыне, дәрмане дьле ыне!

Назе бь дьләки һ'ьсрәт сәре Щәмал пе һәрдө дэста гьрт, р'амуса. К'ур у дур дуз ч'ә'вед кәр' ньһер'и у әве өса қайм синге хвәва гьвашт, өса бь дьлалави. вәки мәри т'ъре we бычуйа хәрибие, щики дур у иди т'ощар кәр'е хвә навинә.

Ниве тәве бу. Дәрва вьзина багәре бу, йа к'о мина һәспе бе гәм у зин фьльтибу, к'әтьбу нава гөнд, ви сәри һ'әта ви сәри дьбәэйа.

Багэр, сөр' у сэрма қәй һәвр'а к'этьбунә ләше, жь вана һәр йәке қәвата хвә нишан дыда. Вәй ль ви, к'е ви чахи дәрк'эта дәрва..

Гонди малед хвәйә нымзэ бьнә'рдда р'азайи бун. Шарна т'әне ә'wtина са дьһатә бьһистьне, ле к'әсәк һәвербу дәрк'эта дәрва. Т'эви взина багәре дәнге зүкина гөрөд бьр'чи дьһат, ед кө к'ом-к'ом дора гонд неч'ире дьгәр'һан.

Наза һәхвәш we шәвс һ'ышйар мабу. К'ывш бу вәки һ'але we хьрабә. Фькред нәбьхер р'әһ'эти нәд'данә we, к'ур дьнә'лһа.

Дора we к'әс т'өнәбу. Әwe бәр хвәда хәбәрда:

— Бер'әһ'м, дури мын һәр'ә, зар'о гөнәкә, тә баве вана бьр, бәс нинә? Чьр'а дьһази зар'ед мын әт'им бьһели, қәт гөне тә мз нас, ахьр мә чь нәһәқи кьр'йә?

Ньқьткөд худанейә сарә'һур ә'һһа вейә к'эвр гьрт'ьбун. Назе дьһаст жь щие хвә р'абә, бьр'әвә, жь қәз'һа гьран дурк'әвә. Әw т'ө щур'әйи т'әслими мьр'не нәд'бу. Ле чьқас дьчу, қәвата we сьст дьбу. Бь дәнгәки нымз дәнг да көр'.

— Щәмал щан... р'абә, ә'зизе мын.. Иро һ'але мын т'өнә, мын дьхвән'ьфиньн.. Ах Щә...

Назе тьһие хвә к'өта нәкьр. Ә'һан нәбу гәло әwe иди чь дьхвәст көр'е хвәр'а бьгота.

Щәмал к'ур р'азайи бу, нәгьһишт һәвара де.

Малда т'ө дәнг-һ'ьс т'өнәбу. Т'әне п'ьлта ньфте ду дькьр. Мәрийа т'ьре ч'ьре жи дьхвәст ньфта нава хвәда зу бьш'өһ'лине, весине, вәки Наза бәлангаз ви һ'алида нәвине.

4.

Сьбә сафи бу. Щәмал жь дэнге грие Каре һ'ышйар бу.

Дит хушк дьгри, де жи қәй гирьн-ширьн р'азайә.

— П'акә, была р'азе. — эви хвәр'а гот. Зу-зу к'ьн-ще хвә хвәкьр, иди пер'а нәгиганд чарьхе хвә п'екә, т'әне горә п'екьрьн, бь ләз незики хушке бу, һьлда сәр мьле хвә у нава мале гәр'анд. Хеләкә хөрт, хушк ль һ'ә-мезе нав мале чу-һат. Хвәст хушка хвә жь һ'әмеза хвә ләйакә, ле гава дит де к'ур р'азайә, нэхвәст хәва we быт'эр'бинә, диса чу-һат.

Каре сәр мьле бьре р'аза.

Щәмал хвәст Каре бькә бешинке, wәки қасәке хвәр'а р'әһ'әтбә. Жьнщинара wана, — Чиле, дәре мале в'кьр, бь п'ьнтә-п'ьнт к'әтә һөндөр'. Мә'на һерсбуна we бәрф бу. Щәмал зу дәри вәкьр, дит әп'ещә бәрф к'әтйә, дәри-к'өләк гьртйә.

Чиле һатә һөндөр', сьбәхери дае у жь Щәмал пьр-си:

— Лаво, дйа тә чаванә?

Щәмал дәсте хвә дани сәр левед хвә у шур'әки да ф'әмкьрьне, wәки дэнге хвә бльнд нәкә, де у хушке ньшкева жь хәве р'анәкә....

Чиле әмьрда мәзьн бу, щер'ьбанди: һәма незики ши-ньвине Назе бу, сьфәте we ньһер'и, ахинәкә к'ур р'әһьште. Шә'ра к'еләке һьлда, авитә сәр сьфәте we, т'ө гьли нәготьн. Дәмәке малул ль ши-ньвине Назе, қизка быч'укә р'азайи у мале ньһер'и, паше бәрбьр'и Щәмал бу, кө бәр дери бельпат сәкьни бу.

— Щэмал шан, бәрхе мьн, һәр'ә гази хале хвә у
жьна хале хвә бькә, бежә бьра нэсәкьньн, бен.

Көр'ьк қәй һивья ве т'әмбийа Чиле бу, ләзә-ләз
дәри вәкьр у бәрбь мала хале р'эви.

Хеләки шунда Шаво, жьна ви, мала Наза мьрида
бун.

* *

*

Мәсәләкә щмаә'тейә ва һәйз:

“Әгәр бь мали,

Бь хати, бь хали,

Әгәр бе мали,

Бе хати, бе хали...

Щәмал хушка хвәва бал хале хвәйи Шаво дьман.
Эт'имтие бер'әһ'м у бенсаф р'ож бь р'ож әв дьч'ьлмь-
сандьн, бәләнгаз дькьр у нәдһишт гөла ә'һья вана
гәшбә.

Шавое шамер аншах щур'әки з'бура зар'е хвә дь-
кьр. Дө көр', пенц қизе ви һәбун. Хенши көр'е ви һө-
хөри — К'әләш, е дьне, чава дьбежьн, т'әвә “бьнбе-
жьнг бун... К'әләш жь Щәмал чар сала мәзынтър бу.
Әвқас нәфәрхвәйкьрьн тыштәки һеса нинбу. Сәр һәвдө
һанздә нәфәр һ'әсаб дьбун, һанздә нанхөр...

Пәй мьрьна Назер'а Нәвата жьнхал вәкә се-чар
мәһа п'ак гөһ дьда зар'е ве, паше жь дәст т'өнәбуне
һеди-һеди хәйсәте хвә гөһаст, зу бинтәнг дьбу, гөһ
нәдьда зар'е балт'узе, шарна Щәмал у хушка вийә
т'ьфал дьк'өта. Зар'е ве жи ч'ә'в дьданә де, һ'әртьм.

Щэмал у Карер'а бь т'эн у ньч' бун. Т'эне Шаво бу, вэки ван эт'имар'а п'ак бу, хатре ван нэдк'эт...

6.

Пэй звьстана чэтынэ дьрежр'а баһаракэ хвэш вэбу, ле дьле Щэмал т'ьжи хэм у дэрд бун.

Нэват сьбе һ'эта эваре һерс дьбу, ньфьр'и һ'але хвэ у ван эт'има дькьр. Гава зар'е ве хвэстынед хвэва э'шьзи дьданэ ве, дьса сэр Щэмал у ху'лкеда һерс дьбу.

К'ьнице Щэмал қэльши бун, қьлер гьртьбун. Вэки эви эв к'ьнщана жь хвэ бехьста у бавита чоле, т'ө кэси ве эв һьлһада. Жь вий'а хьрабтьр һ'але Каре бу. Наза бевэкт пер'а нэгиһандбу бь һ'эваса дьле хвэ қиза хвэр'а к'ьниц бьдрута.

Щэмал пэй хэбата малер'а Каре дьда пышта хвэ, дьгэр'анд, вэки хушк нэгри. Дэсткынг, лынг у сурэте вейэ назьк тэрьки бун. Гава Каре ль ч'э'ве бьре дьн-һер'и, ша дьбу, дьк'энийа, дькьрэ былэ-был, бэрбь ви дьчу. Хенци Щэмал т'ө кэси пер'а п'аки хэбэр нэдьда, һ'эмеэ нэдькьр, назе ве нэдьбьрын. Эви пэ'рие дэве хвэ дьбьр'и, п'ашла хвэда хвэйдькьр, дьзикава дьда дэсте хушке. Нэ эв хвэй-хөдане ве бу, бьре вейи мэзын.

Гөндйа иди к'аре хвэ дькьрын дэрк'эвын зозана. һама ве баһаре жи К'элэше көр'хале Щэмал бу бэрхване малед чэнд гөндйа. Щэмал жи гэлэки дьхвэст бьбйа бэрхван, ле жь тырса К'элэш нэшербу дэнге хвэ бькьра.

Р'ожед баһаре иди эп'ешә дьреж бьбун. Щәмал хушка хвә дыда пь'лта хвә, дьбрьә феза гонд “нана ч'ьвике,, кәрәнг у п'ьншар'ед дыне дьч'ни, хөе дьр'әшандә сәр, дыда дәсте т'ьфале. Хушк у бьра мина бәрхька ширьн-ширьн дьч'ер'ан у шаркә майин дьһатно бәрбь мале.

Р'ожеке жи тыштәки ва қәһьми:

Каре дьгр'яа, ль Щәмал ә'йан бу, вәки хушк бьр'чийә. Әви Каре һәмез кьр, бьрә пыш хени, дани әрде, жь п'ашла хвә пәри нана щәһ дәрхьст, да дәсте we. Каре ыа бу, нан һьлда у дәнге хвә бьр'и. Щәмал р'уньшт келәка we. Каре сәре хвә данибу сәр чока бьре, пе һ'әрдө дьста нан гьртьбу у бь иштә дөхвар, шарна жи әве бьн ч'әвар'а ль бьре дьньһер'и. Щәмал жи мәлул ль we мезә дькьр, к'е занә, фькра хвәва чубу к'едәре у чь дьфькьри? Ньшкева Нәвата жьнхала ми һат сәр сәре вәнр'а сәкьни, нана дәсте Каре дит... Нәвате т'әг'минкьр, вәки Щәмал хвәр'а кьр'яә хәйсәт, жь мале нан дьдзә, дьбә щики хәвлә, т'әви хушка хвә дьхьн.

— Дьзәк!... Әв чь қәләтә тә кьрийә, тә әв нан жь к'едәре анийә? Чьр'а ве к'амбахәда һун т'әненә, мьфтә хөрно, эт'имно, нана дьдмә вә, ч'әвед вә дәрхә! Чьр'а әм борщдаре баве вәнә, жь дәве зар'кьнгед хвә дьбьр'ьн, дькьнә дәве вә, һе дьдзи жи?! Бьла хвәде р'өһ'е вә бьстинә, йане жи р'өһ'е мьн бьстинә, вәки п'е-

сира хвэ жь вэ эт'имока хьлазкьм. Эв чь хэтайэ эм
к'этыно нав, же дэрнаен!

Каре жь герса Нэвате тьройа, нане дэсте хвэ ва
қайм гьрти, жь бьнп'ие бьре р'абу, бэрбь ви чу, хвэ
синге вива гьвашт.

Щэмал спич'олки бу. Илащбьр'и эви ньзанбу ча-
ва быда баваркьрьне, вэки ви нан нэдзьйэ.
Эв нане п'ара шийэ, нэхварйэ, ньштйэ бой хушке. Щэ-
мал нава ван фькрада бу, гава Нэвате чап'алэхэк су-
фэте ви хьст.

— Эт'имно, чьр'а хун жь зар'ед мьн э'зизтьрьн,
эре? Жь вана зедэтьрьн, вэки нане п'ара вана дьдзь-
зын? Иди қаси к'эрэкейи, бэсэ мэ чьқас хун хвэч-
кьрьн, һэр'э сэре хвэ у эт'имока хушка хвэ хвэйкэ!

Каре һ'амезда, Щэмал к'элогрьри р'абу жь п'яа.
Сурэте ви дел'яа, ле сэри эв нинбу, сэри эв бу, вэки
дзьйа нен дькьрьнэ қара ви, тыштэк, вэки эви э'мре
хвэда һе т'о шара нэкьрьбу. К'эзин дьл'ьнаве ви к'э-
тьбу. Жь герса дьр'ьщьфи, анцах гот:

— Халожне... Вэллэ мьн нан нэдзьйэ, эва п'ара мь-
нэ...

— Дэнге хвэ бьбьр'э, мьр'дар'е һ'эрам! Һэла ви
бьньһер'ьн, мьн дзьйа ви цестда жи гьртиэ, диса нь-
карьм сэр ви избаткьм. Дэ вэрьн мьн у ви дьзэки бь-
ньһер'ьн... К'өр'о, нэ нан вайэ, ижа к'е дьхвази бьхапи-
ни?

— Жьнхал, хвэде, тавьс, шэмс, п'ехэмбэр?... мьн
нан нэдзьйэ, ахьр чьма гьлие бса мьр'а дьбэжи, мэзэ-
лед де-баве хвэ сонд д'ох'ом, вэки мьн нан нэдзьйэ..

Бъра әв нан һ'әрд ч'әвед мьн коркә, әгәр мьн дьзйә.

— Әре, ле чава, тә надьзйә, әз шәр'а джежмә тә.
Ә, сәре мьн тә эт'имокир'а т'өнә, была К'әләш у хале
тә бенә мале, әв заньн, тō зани, иди тә нькарьм.

8.

Нэвате йа хвә кьрьбу, дәрһәқа Щәмалда көр'е
хвәйи К'әләшр'а готьбу. Тыште нәбуйи дабу баваркьрь-
не. К'әләшр'а избати лазьм нинбун. Гава дйа ви дьгот
Щәмал ва кьрйә, бьзанбә р'астә.

Р'о эп'ещә бльнд бубу. Зар'ед щинара т'әв дәрк'ә-
тьбун дәрва у бьн п'әнще тә'ва баһаре хвәр'а дьлис-
гьн. Дәнге к'ән, қар'ә-қар'а вана бу. Дьбәзин, һәв дь-
гьртьн, ша дьбун.

Ле Щәмал у хушка ви к'өвч нәдьбун. Иди нивро
бу. Ава, Щәмал дәрк'әтә дәрва... Ль сәр сурәт у к'ьн-
ще ви хуна сор һ'ьшк бубу. Бьне ч'әвед ви р'әш бь-
бун. Мәдәкьри р'уньшт сәр көвьре бәр дәре мале. Пе
һәрдō дәста сәре хвә гьрт, к'әтә мьтала. Әре... К'әлә-
ше к'әфьри бер'әһ'м гөр'а дйа хвә кьрьбу.

Шаво гәлә сәр көр' у жьнеда һеср бу, да шәрме,
бәр дьле Щәмалда һат, ле, чава дьбежьн, әв диваре
дәрва бу. Сьбә сафи дьбу, жь мал дәрдьк'әт, дьчу хәба-
та хвә. Иди т'ō херхазәки незики вана һәбу, вәки һ'а-
ле ван бьпьрсйа?

Бу искә-иска Қаре, һат-незики бьре бу. К'өвш бу
әв жи гәлә гьрйабу, дәнге we һатьбу бьр'ине. Ч'ә'вкьн-

ге вейә р'эшә-һурьк вәрьми бун. Щәмал гөн нәда хуш-ке. Сәре ви дешйа, хөрин бу.

Кара т'ьфал р'уньштыбу сәр әрде у мәри т'ьре қсмиши бьре нәдьбу бьдә хәбәрдане. Дьле we бона ви дешйа; паше р'абу, дәсте хвә дани сәр чока бьре, ч'ә'-вед ви ньһер'и, кьрә бьлә-бьл: “Амал. оф, оф, Алаш ь'ч'? оф!, оф!...”

Щәмал жь бьлә-бьла хушке һе дьлт'ьжи бу. Фькра хвәда гәләк тышт һ'әсаибкьр, пива. К'ьв'ц бу әви дәрһәда хвә у хушке қьрарәкә бәрк' дәрхьстыбу. Р'абу жь п'йа, ху'ька хвә һьлгьрт, жь бәр дәре мале дурк'ет, чу.

П'әнще тә'ва баһаре нәхшед хәмла хвә нава мәзә-ле пөнд жи р'эшандьбу. Чарнькал гьһиа, көлилк у һешнайи бу. Ч'ьвә-ч'ьва ч'ьвика у думәқәска бу. Дурва кәрике пез дьч'ерйа.

Щәмал у Каре р'уньштыбун р'әх мәзәләки. Дәв-ле-вед һ'әрда жи жь п'ыншар'е шин бьбун. Каре кәрәнгәк гьртьбу дәсте хвә у мина бәрхьке дькьрә хьртә-хьрт.

Дора мәзәле дйа вана чәнд к'олед хашхашка шин бубун. П'әр'е чәнд һ'әва иди к'әтыбун. Хәшхәшкәд дьне сәре хвә бьнд кьрьбун у т'әви п'еле бе бь наздар сәр к'ока хвә дьһ'әжйан, дьчун-дьһатын. П'әр'е вана өса сор бун у назьк, мәрйа т'ьре пе хуна дьле Наза бемьраз һатыбун р'әнгкьрьне. т'ьре әв һ'ьорәта дьле вейә, кө щур'әки дәрк'әтйә дәрва, сәр мәзәле we өса шин буйә.

Хели вә'дә Щәмал ван хашхашка дьнһер'и, ахи-нәкә к'ур р'аһьшт.

— Ыне щан, ына дьлал!... Ва әз у Каре һатынә бал

тә. Әм бира тә дькын. — Щәмал өса к'элогьри хәбәрдыда, мәри т'ьре қәй р'асти жи әви бавәр дькыр, кӧ де дәнге ви дьбьһе. Чьқас дьчу дьле ви т'ьжи дьбу, дэвар'у хвә авитә сәр кәвьре мазәл. Несред к'әсәра дьле ви дьлоп дькьрын сәр кәвьре мазәле де.

— Ыне, тә чьр'а мәр'а бөбәхти кьр, тә чьр'а әм һиштьн, жь мә хәидий чуйи? Нә тө ьна мэйи? Әз Щәмале тәмә? Иди т'ө шара тә һерс накьм. Ыне щан, әз иди нькарым Каре хвәйкьм, илащәке жер'а бьвина, гӧнәйз, тө әве бьвә бал хвә... Әзе шур'әки сәре хвә хвәйкьм.

Каре кӧ дит бьре ве дьгри, кэрәнг дестда незикк ви бу, дьле ве бона бьре т'ьжи бу, у әв жи гьрйа.

Жь дәнге гьрие һ'әрда т'әне хашхашка сәркьнге хвә дьһ'әжандьн, мәри дьго дәвса Наза бөбәхт шаба зар'а дьдан у дьготьн: “На, дйа вэ иди тӧшара р'анабә,,!

Кәрие пез бь ч'ерә һедиһеди незикк мазәла дьбу.

Хәбәрдана Щәмал Хьдье шьван т'әхминкьр. Әви дәнге һ'әрда һе дурва бьһистьбу, ле ньзанбу әвьн. Ва һатьбу бәрбь ви дәнги. Гава һ'әрдӧ зар'е әг'им дитьн, бәр хвә к'әт, ләзәки сәкьнн, гӧһе хвэ дани сәр хәбәрдана вана, щие хвәда ськ'ьм бу.

Гава Щәмал сәре хвә бльнд кьр, дит ве сәр сәре вир'а Хьдье кӧр'е Гӧле сәкьнийә. Щәмал шәрмкьр, сәре хвә бәржеркьр. Хьдье һ'әрдӧ зар'о һьдан, жь мазәла дурк'әтн.

Шьван һэвана нен жь п'а'льла хвэ дэрхьст, чу жь һөндөр'е хөрша сэр марк'эве т'ас ани. к'этэ бьн чэнд м'а, дот, т'ас т'ьжи шир кыр, ани. Һэван вэкыр, нан у шир дани бэр Щамал у хушке. Каре һьлбьр'и дани сэр чока хвэ, эв да харьне, пер'а жи Щамалр'а хэбэрда:

— Бьхвэ, бьре мьн, қэ вэнэк'шэ, чь тыште шэрме һэйэ? Баве мьн у баве тэйи р'әһ'мәти гәлә щара т'әви һэв ве т'аседа нан у шир харьнэ. Нэ эм жи көр'е ван баванэ?

Щамал вэхта эв гьли бьһист, ль т'асе ньһер'и, баве ви ве дэме һатэ бэр ч'э'ва. Лэ'зэке эв бельпат ма.

— Бьре мьн, бэр хвэ нэк'эвэ, нане хвэ бьхвэ, — Хьдър диса готе. — Р'әмәл лебэ, к'ане нһа мере өсайэ қэчах, дьлсах? К'е дькарьбу мина ви пэз хвэйкьра?... Ле дэнге ви, бьлурлехьстьна ви?... Вэнэк'шэ, бьре мьн, нане хвэ т'ер бьхвэ, бьньһер'э Кара мьнэ ақьл чава дьхвэ?

Хөласэ Хьдър һ'әрдө жи т'ер данэ харьне, р'әнг у р'уе ван һатнэ дэвсе. Ле Щамал диса м'әдәкьрибу, хэбэрнәдьда. Хьдър щит көр' бэр хвэ дьк'эвэ, гот:

— Бэр хвэ нэк'эвэ, бьре мьн, цькьр мэзыни, иди хорти. Т'ө дьһйа һ'әта-һ'әтайе һа һаминэ. Те мэзыни, хвәр'а бьби мал-һ'ал. Мер гәрәке чәтһнайа жи бьвинэ, ле чава?

Бьлэ-бьла Каре бу, хвәр'а көлилкар'а мьжул дьбу, Пэз ниве п'ьр'е нэдьч'ерһан, сәре хвэ к'өтабун орт'а һэвдө, к'ом-к'ом сәкьни бун.

Щамал пе дэсте хвэ Каре нишани Хьдыр кър у гот:

— Але Хьдыр, эве т'эфале стуйе мьн харкьрйэ. Бу йа мьн, чава һэбэ, эзе шур'эки сэре хвэ хвэйкьм...

— Зьрар т'өнэ, бэр хвэ нэк'эвэ хушка тэ we зутьре мэзынбэ, we иди эwqас чэтынайа надэ тэ. Нэ ам жи өса бунэ? Нэ тө бьре шейи мэзыни? Нэма wэдэки жи сэре хвэ хвэйкьн, шыкър те иди бемьнэтби, тэ'ли-тэнгаси жи we жь бира тэ һэр'ьн.

Иди wэхте берие бу, Хьдыр готи пэз бьбра гөнд Эви т'ас у һэван һьлда, р'абу жь п'йа.

— Р'абэ, бьре мьн, р'абэ, ам һеди-һеди һэр'нэ бэрбь гөнд. Р'оже хвэде һе гэлэ һэнэ, эме һе гэлэ щара р'ас-ти һэвдө бен. Иро шунда хвэ незики мьн бьгрэ, wэрэ бал мьн, шарна wэрэ мала мә. Ньһа мәрие бе дэрд-хэм т'өнөнэ....

9.

Щамал иди дэсте хвэ жь Хьдыре шьван нэк'ьшанд. Эви кэрие пэзе wi дурва нас дькър. Нивро у эвара, wэхта пэзе бьһата берие, Щамал бэрбь Хьдыр дьчу у эвана һеди-һеди бь хэбэрдан пэз данинэ берие. Дьле һ'эрда жи һэвр'а вөдьбу.

10.

Wэде дэрк'этына бэрбь зозана незик дьбу.

Ч'йа, бани у к'эwшэн бь көлилк у һешнайе хэмьли, қэй бе гөнди т'эглиф дькърьн бэрбь һ'эмеца хвэ.

Р'ожәке жи гьрә-гьре гөнд т'оп бун, шевра хвә кьрын, обәбаши к'вшкьрын у қьрар кьрын к'ижан р'о-же р'ек'авьн.

Һәр маләке к'аре хвә дькьр. Коне хвә дәрхьстьбу-нә дәрва, дьдрутын. Дәстәка тәже кәвни-бекер дәрдь-хьстьн, дәвса вана тәже т'әзә давитне, йане чэнд тә-же дьне жи давитьнә сәр, мэзын дькьрын. Шьрит, сынг у чите кона һазьр дькьрын. Ынәка чарьхед т'әзә хвә-р'а дьдрутын. Жьн, бук у қизед пьништи к'ьнщ дьшуш-тын, е қәльши п'инә дькьрын.

Шаво жи бь дәсте хвә Щәмалр'а щотә чарьх дь-рут. Нәвата жьна ви к'ьнще Щәмал у Каре шушт, п'и-нәкьр. Щотәк горе тәзә жи данә Щәмал.

11.

К'оча гөнде Қуч'е жь ши ләқйа, мина қәйт'анәкә дьрежә р'әнг-р'әнги к'шйа, чу.

Зозанвана к'еф у эьц бун. Витә-вита ч'ьвика, кәw у кәwотка, к'алин-мьккина мйа, бәрха, бьзьна у ка-ра, бор'ина ч'еләка у голька, һир'ина һэспа, ә'wтә-ә'w-та са, хөлә-хөла щәw у канйа, қар'ә-қар'а зар'а т'әмам һавр'а бьбу қәйдәки к'ьлама т'әбийәте.

Жь we дә'wәт у р'өһ'-р'әһ'ма т'әбийәте һәр Щәмал у хушка ви қәй беп'ар мабун.

Р'ожед дәрбазбуйи йәко-йәко мина хәwnәкә шәва бәр ч'ә'ве мир'а дәрбаз дьбун. Әви анцах хвә зәфт дькьр.

Р'ева һәр кәвьрәки, һәр нәваләке, кани, к'әwшән, һ'әму тьшт у һ'әму дәра, сәр һәр гава биранинед пар, чәрар, бәт'ьрперар данин бира ви, вәхта де у баве ви

сах бун. Баве чьқаси же һ'ыздькър, назе ви дьбърн. Ыне жи т'эми дьданэ ви, зэ'ф нэбэзэ, нэ'сиа нэкэ... К'ынше ви жи һэми т'эзэ, т'эмьз. Ви чахи Каре не т'о-нэбу, ле нһа?

К'оч бь э'мре обэбачи “Щие меванийе,, сэкьни, кó паше ду һесабунер'а диса жь вьра бьлэқйа, бьчуйа— бьгыһиштана “Ware э'дэҗйе,,.

Дэстэкэ зозанван говэнд гьртьбун, щики лақьрди дькърн, гьлие мэсқэрэ дьготьн, дьк'эһйан, дэстэк р'ун-нэштьбу дора дэнтбежа.

Р'ева чэнд щйа пэз у бэрх т'эви һэв бун. Ва нһа жи ми бэрх, бьзын у кар бь к'алин у мккин бэрбь һэв-дó дьр'эһйан, бь һ'эсрэт һэв дьгэр'йан, гази һэв дькърн.

Щэмал жи хушка хвэ пьлткьрьбу минани бэрха мака хвэ ондакьри, р'эх ван к'ома к'этьбу— дьчу.

Пэй харьн-вэхарьн у р'эһ'этбуне, к'оч щаркэ майин р'ек'эт.

12.

Мог'даре мэхэке һэбу, вэки гондие Қуч'е дэрк'эть-бунэ зозана.

Һэва ч'йе дэг'ма хвэ иди һиштьбу сэр сурэте зозанвана—сэрчэ'ве гэлэка тэрьки бун.

Ми у бэрх р'ож бь р'ож к'ок у гьврьк дьбун. Қэванйа дэст бь гьртьна р'ун у пэнер кьрьбун. Сыбе зу бэр дэре кона хóшэ-хóша мэшка бу, р'ун дьк'эһйан. Сэр һэр конэки кэшке һ'ышкьри к'эвшдьбун.

Нәүәтә жьнхала Щәмал р'әһ'әти нәдыда мере хвә. Һәрр'о шәр'е we бу, кө Щәмалр'а хәбатәке бьвинә. Бо-на әви гьлии Шауо гәләки бинтәнг дьбу, сәр жьне һерс дьбу, ле ахьрие һатә р'әе.

Р'ожәке жи, вәхта пәзе нивро һе нәһатьбу. Шауо у Щәмал феза обе сәр һеһнаһе р'уһьшьтбун, хәбәр дьдан.

— Щәмал, лао, — Шауо гәте — шькьр тә эп'ешә мәзьни, һ'әму гьлийа иди фә'м дьки. Дә, һ'әле мә жи бәр ч'ә'ве хвә дьбини... Малз гьранә, әз пе һайһьм. Һәҗе К'әләш жи we чь бә? Һ'әта дагәр'е хвәде занз we чәнд кавьр'а дәүса һ'әҗе ви бьдыне.

“Гәло неҗа хәбәрдана хәле чьбу, чь дьхвәст бежә, Щәмал фә'мнәкьр, ле хоф к'әтә дьле ви, фькьри: Дьбә хал дьхвәзә Щәмал у хушке жь мал дәрхә?..

— Лао, мьн тәр'а хәбатәк дәстхьстйә.. Әү чәнд р'оҗед хвәде бун мьн лавайа Қәймәз аг'а дькьр, мәри авитнә орт'е, гәләк же т'әүәҗә кьр. Р'әһ'ма хвәде к'әтә дьле ви бер'әми, соз да, вәки тә бьви бәрхване ви..

Щәмал вәхта әва йәка бьһист, жь шабуне хвә шашкьр, һьзанбу чь халер'а бежә, дәсте ви гьрт, р'а-муса. Шауо жи бәрквәж'әт, ләзәке кәр'бу, паше диса дәстбь хәбәрдана хвә кьр.

— Әү к'әфьр т'ә шур'әи қайл нәдыбу, — әви гот, — иро һьзаньм чава р'әһ'м к'әтә дьле ви. Лао, дьминә тә сәрвәхтби, зар'отие нәки, мьқат-мьқати бәрхаби. Хәлҗә, дьбә шарна сәр тә һерсбьн, чапаләхәке жи тәхьн, бәр-хвә нәк'әв, шаба вана нәдә, мьлаһимбә, һ'әта бьһне-р'ьн хвәде чь дәргәки хере вәдькә. Лао, тә шаһьли, һь-

зани, нһа лwэ'дэки чэтынэ, нангыранийэ, we дьвен дьн-
йа лһавк'этийэ, шэр'е дэвлэтэйэ.

— Хало, ле һэде мын чь юбэ? — Шэмал wa бь тьрс
жь Шамо пьрси.

— Бьре хало, исал һала бьхэбытэ, те нане хwэ бь-
хөи, к'ынще хwэ хwэки, чэнд бэрх жи we һ'эде тэбэ,
һ'эта бьньһер'ын сыламэти салтырэкэ дьне we чаwабэ?
Сэри эwэ, те бемьнэтби, сэре хwэ хwэйки, һьм мэр'а
башэ, һьм жи тэр'а. Дэ чаwакьм, лао, пе найньм...

13.

Qэймэз аг'а мэрики зэф дэвлэти у тьмабу, ле
гөндда, зоме, чьqас аг'а, бэг, qөльхчие диwане бьһата-
на, мьqим бэр дэре wi пэйа дьбуи. К'еф, э'ьq, пэз сэр-
жекьрын, харьн-вахарьн т'ьме һэбу.

Пэзе нивро иди чубу ч'ере.

Шэмал бь э'мре Qэймэз аг'а һатьбу, сэкьни бу бэр
дэре коне wi. Шире доти ситьлед мэзында чэнд щиа
данибун сэр к'оч'ка, дьк'эландьн. Нэфэре мале һэр йэк
хэбата хwэва мьжул бу. Qэймэз аг'а жи, финое сор се-
рида, п'ала хwэ дабу бэ'лгики хаст'уки, сэр кōлаваки
р'уныштьбу, бехэм т'ьзбие хwэ дьк'шандьн. Эwi Шэмал
дит. Лэ'зэки шунда бей лэзк'этын соле хwэ п'екьрын,
һеди-һеди һат, р'унышт сэр сэле бэр дэре кон. Һ'эмди
хwэ qөт'йа хwэ дэрхьст, щыг'ара п'еч'а, вехьст. Дө qө-
лапе к'ур пэй һэвдө к'шанд, дуйе щыг'аре мина дуйе
бьхерие жь позе хwэр'а дэрхьст, гази Шэмал кьр.

— Kөр'о, wэрэ вьра!

нишани вана да, чава әви дьгот: “Лазьмә гәма хөла-
ма мьқим дәсте хвәда қайм бығри,,.

Аг’а глие хвә пешда бър:

— Әзи һерсьм, мина хале тә ниньм, һа!.. К’ъвшә
әви гәлэк р’у дайә тә.

Аг’а т’ызби жь дәсте көр’ке хвә һылда, ә’мыр кър-
нан бьднә Щәмал, әв хвә жи р’абу чу шие хвә, диса
хвәр’а п’алда.

Т’аседа д’ж у қатъхе т’әвиһәвкьри у нан аниһ-да-
нин бәр Щәмал. Щәмал нане хвә һуркьре нав у да
бәр кәвч’йа. Бь ә’мре аг’е щотә чарьх, горә у п’апахәки
кәвн жи аниһ — данеда. Щәмал жь дәсте қиза аг’е әв
тыште жер’а анибун, һылда, ша бу. Гьлие Хьдър пер’а-
пер’а к’әтһнә бире, вәхта әви дьгот: “Иди хорти, вэ’-
дәки шунда те бемьнәтби,,.

Аг’е бьн ч’әвар’а Щәмал дьһер’и, дит, вәки хө-
ламе быч’ук гәлә шайә, бь дәнгәки бльнд гот:

— Гава әз бьбиньм бәрха р’ьнд хвәйдыки, әзе к’ьн-
ща жи бьдмә тә.

Щәмал фькра хвәда дәрһәқа тыштәки дьнеда дь-
фькьри, шаба аг’е нәда, чарьх, горә у п’апах дани бьн
бьнч’әнга хвә, бь дьләки ша жь коне аг’е дурк’әт.

Чу сәр кание, р’уһьшт сәр чимәки, горә у чарьхе
хвәйә п’ьрти-п’ьртибуи жь льнге хвә дәрхьст, дәст-
п’ие хвә бац шушт, паше горә у чарьхе т’әзә п’екьрьн,
п’апах дани сәре хвә, р’абу сәкьни. Хели вә’дә ва шие
хвәда ма, паше п’апахе хвә эхьст, сәре хвә хөранд. Ль
горә у чарьхе хвәйә кәвнә-бекөр һьһер’и, леда чу мале.

тә готийә, была öсәбә. Харьн, мьдас у льбасе тә к'иси мьн. Нама сьбе жи вәрә бәрха бьбә ч'ере. Ле гәрәке бәрхед мьн баш хвәйики, тә бьһист, гәрәке баш хвәйки!

Щәмал ша бу.

— Бәле аг'а, әзе бәрха баш хвәйкьм, хало һ'әму тьшт мьнр'а готийә...

— Көр'о, бьсә, мьн гьлие хвә к'өта нәкьрийә, — әви хәбәр дана Щәмал да бьр'ине. Ньзаньм хале тә тәр'а чава готийә, ле әз тәр'а дьбөжьм, бәрха гәрәке баш хвәйки. Тө зани башхвәйкьрьн чаванә?

— Бәле аг'а, әз хөлам, заньм, хвәйкьрьна пез жи заньм....

— Көр'о, на мьн тәр'а гот сәбрькә, әз дәрһәқа бәрха хәбәр дьдьм, ле тө дәрһәқа пез.

Щәмал ми на мәрики гөнәк'ар ши хвәда лал бу, ма.

Аг'а дәстпекьр:

— Баш хвәйкьрьн әвә, вәки бәрх бәләнгаз нәбьн. Чь бәрх, чь көлилк... гәрә нәч'ьлмьсьн. Жь зьнара, кәвьра нәк'әвьн, онда нәвьн, гөр нәхөн у гәлә тьчте дьне. Хөләсә, ве гәве әвқас. Тө сәрвәхт буйи?

— Бәле аг'а, әз хөлам, тә чава гот, әзе öсә жи бәрха хвәйкьм.

Көр'ке аг'е т'ьзбие вийә к'аробар жь шеба бәве дәрхьстьбу, пер'а дьлист, дькьрә дәве хвә, пе һ'әрдө дәста дьк'шанд.

Қәймәз аг'а базара хвә баш заньбу. Әви хөламе хвә öсә һеса бәрнәдыда, гәрәке шур'әки қәвәтә хвә

Щәмал незики ши бу.

— Наве тә чыйә?

— Щәмал!...

— Чәнд салии?

— Әз хөлам, пе кыйә сезда.

— Хале тә қәт тәр'а тышт готйә?

— Бәле!

We дәме көр'ке аг'е чаләп'йа һат, незики баве бу кырә блә-был. Аг'а әв һьлда, дани сәр чока хвә, сурәте ши р'амуса... We лә'зе Кара хушка ши к'әтә бире. Көр'е аг'е жи wэкә Каре бу, ле әв к'ө, Каре к'ө? Сурәте көр'е аг'е сор бун, к'ынше ши т'әзә, йәки гьврыки-гөлө-вар' бу, ле Каре?..

Wәхта аг'а көр'е хвәва мьжул бу, Щәмал бьн ч'әвар'а ль р'уе аг'е дьньһер'и. Ньшкева ч'ә'ве ши бө-руе аг'ейә қальнә— сьх к'этын, савәк к'әтә дьле Щә-мал.

Аг'а сәре хвә бльндкыр у бь ч'ә'ве хвәйи шелу ль Щәмал ньһер'и:

— Бь т'әгмина мьн сале тә әвқас т'өнә, чьқас тә дьбежи. Ыь көр'ө, р'асти тә сездәһсалийи?

— Бәле, аг'а.

— Жь к'әдәре зани?

— Хале мьн дьгот.

— Хале тә өса готйә, wәки тә пьлдмә бал хвә. Те мьнр'а чь бәрха хвәйи, йәк һэбә тә хвәйә, лаво!...

Щәмал тьрс'а, фькьри: “Аг'а wәки ши һьлнәдә бал хвә, ши чахи we чава бә?..”

— Әз дьвиньм ә'мре тә әвқас нинә, ле гава хале

Щамал бэрхване мала Қәймәз аг'е бу, сьбе бәрбанге һ'эта эвара дэрәнг сәр п'яа бу. Р'оже дө д'әна бәрх данинә берие.

Қар у бәркед нәс т'ө р'әһ'әти нәдъданә ши. Щамал нәдһишт бәрхәк жь кери бьқәтә, һа дьда пәй вана, нәдһишт һьлк'ьшын сәр кәвьра, һәр'нә һ'афа гели. Р'оже әвқас дьбәзйа, дьчу-дьһат, вәки эваре к'әсри, анцах хвә т'әп-р'әп давитә сәр п'аласе р'ьзийә к'еләка хушке. Гава сьбә сафи дьбу, нькарьбу хвә-хвә һ'ьш-һарбә, һәр'ә бәр бәрха. һәрт'ьм хале ши дәнг дьдае, жь хәве р'адькьр.

Щамал, гава һ'ьшлар жи дьбу, к'еләк-к'еләк вәлдьгәр'йа, шие хвәда р'удьһишт, шаркә майин сәре хвә дадани, т'ақәт нәдкьр р'абйа. Хал бәр дьле вида дһат, дәсте хвә дадани сәр сәре ши, бь дьловани дьготе:

— Дә р'абә, к'өр'е мьн, на дэрәнгә, р'о бу нивро, аг'әе сәр тәда һерсбә. Дә р'абә, р'абә, бьре мьн!..

Һәрр'о бәрбанге, гава Шаво Щамал жь хәва ширын р'адькьр, дьһандә бәр бәрхе хәлқе, чава дьвезьн “гоште щане хвә дьхвар,, һ'әзар шариньфьр'и сәбабе ә'мре хвә дькьр. Ван чаха Наза хушка ши дьк'әтә бире у қәй жер'а дьгот: “Пәй, Шаво, бехвәдео, чьр'а хатре Щамале мьн дьк'әви? Қөрбана тәмә, бьһелә бьра гәдәнге мьн р'азе.. “Ә, илащ чь бу, чава дьвезьн “т'өнәбун — к'өтибунә,,.

Әв һәр чәнд дәре сьбе, гава хале ши бь зарәки

осайи ширьн, дэй ль ви дькър, кӧ р'абә. гәләки ле хвәш дьһатьн, ләма жи, гава шарна зу һ'ышйар дьбу, ч'ә'вед хвә қәста дьгьрт, вәки хало гьлие хвә диса бь-вәк'ьлинә.

Әви бәрх данинә берие, ләз, тәһәрәки хвә дьһиан-дә хушке. Гава Қарә бре хвә дьдит, гәләки ша дьбу. Щәмал хушка хвә һьлдьда һ'әмеза хвә, нан у т'орақа жь п'ара хвә дьда we, пер'а ша дьбу, р'адьмуса у шарәкә майин, бае хвә вәдгәр'йа бал бәрха.

15.

Р'ожәке жи Щәмал бәрх бьрьбу гели, кӧ жь зоме на әвқас дур бу.

Гәлики зәфи мәзын бу. Гава мәри һ'афа гели дьсәкьни у жь ведәре жере дьһьһер'и, савәкә гьран дьк'ьшанд.

Жь ве бльндайе ава we өса дьһатә к'ьвше, қәй бе-жи қәйт'анәкә шинә-бәдәв р'ахьстьбун бьне гели.

Щәмал щики фәсалр'а бәрхе хвә дахьстә нав гели, гьһиштә лап к'урайа we у бәрхе хвә бәри ч'ере к'еләка ч'ем да.

Р'ожәкә һавинейә хвәш бу, ль сәр әзмане сайи т'ӧ ә'врәк к'ьвш цәдьбу. Витә-вита тәйр-туйа, ч'ьвика, хӧлә-хӧла аве канийа у хӧшинйа ч'ем бу, мәриа т'ьре аве кәвьрар'а шәр' дькър, қәй к'әтьбу ләше. Гава аве хвә кәвьра дьхьст, қәй дьшкәст, п'ьр'ти-п'ьр'ти дьбу. Ав дьбу к'әфк у минани тыштәки бе р'ае, сәри бәржеркьри, сәр хизгә у қуме, һерс ле дадаи, дьк'ьйа дьчу. Қә-вата хвә т'оп дькър, һ'әта щики дьне р'асти кәнлала бьһата у шарәкә майин ишар жи шанар'а бьк'әта ләше.

Хизгә у кэвьред ч'укә бынаве, öса т'әмьз, шьмшат у р'энг-р'энги бун. қай т'эбийәте вана п'ешк'еши аве кьрьбу, чава хәмлед лапә бәдәш.

Дурва дэнге былүра шьвана щарна т'эви бае на-
зедар дыһат.

Р'ое р'уйе хвә т'эмам вәкьрьбу, ширьн дык'ән'я, шәwқа хвә бы р'әһ'мдари авитьбу сәр һ'әму щяа, т'эв кьрьбу машоде т'эбийәте.

Щәмал жи хвәр'а руныштыбу сәр кэвьраки мэзын, ль р'әх ч'ем у т'эмача шәр'е аве у кэвьра дыкьр.

Ч'ылкед аве щарна дыпәкианә сәр сурәте ви. О, әш чьқас хвәш бун. Щәмал ч'ә'ве хвә гьрт у фькьрава чу бал дйа хвэйә р'әһ'мәти, ви т'ьре қай дйа шийә р'әмәтийә ви р'адьмусә, шайә, вәки кәр'е we иди бе-
мьнәтбуяә, бәрхванә...

Паше әш фькьри: "Горә-чарьх, п'апахе мьн һәнә. Қаймәз аг'а жи һәми соз дайә к'ынща жи быдә мьн. Шькьр һ'әму тышт жи п'акә!., We дәме к'ефа ви щибу. Папахе хвәйи кәвн қот кьрьбу, п'ынщар' дычьни, пер'а жи фитз-фита ви бу у бын ч'ә'вар'а жи бәрхе хвә дыһер'и.

Әши гәлә п'ынщар' чьнин, пе бәне кәвкәийе гьреда, миһна гөрзәки дани сәр мьле хвә у бәрбь бәрха чу.

Щәмал бы һ'әваса дьле хвә бәрх щывандә һәв у һеди-һеди жь гели дәрк'әт. He р'е ниви нәкьрьбу, р'ое чәнд щара деме хвә бы ә'wра гьрт. Н'әта әши бәрх дәрхьстын һ'афа гели, гьһиштз щики дуз, мьж у думанәкә öса гьрт, вәки сәр чәнд гава т'ö тышт нәдыһатә к'өвше.

Ньшкева бәрх р'әвин. Щәмал гәлә тьрсйа... Бәрха

хвэ бэрбь зоме гьртън. Кэри жь бэр ч'э'вед ши онда бу,
эв бь хвэ жи нава мъж у думанеда ма т'эне.

П'ыншар'а чьни бьн бьнч'энга шида бэрбь бэрха лэ-
занд.

Р'ева к'алина бэрхэке бьхист. Сэжьи, гөһе хвэ да
сэр, шарэкэ майин зу пешда чу у нь'ькева дит, ва сэк
к'этиэ сэр бэрхе, дьхэньцинэ.

Эши сәе оса қә нәдитьбун. Гөһе ши гәлә туж бун,
зыравок, п'ьрч'а сэр ши у стуйе ши жи шур'эки бу.

Савэкэ гьран Щәмал гьрт, р'ьшьфи, т'ука ши дев-
да мъч'ьқи. Нькарьбу дэнге хвэ бльндкьра. Сә бэрх
р'эванд, бьр...

Щәмал чу зоме. Мъж у думан к'ьшйабу. Бэр коне
Қәймэз аг'е гәлә мәри т'опьбьбун.

Бэрх жьмартън, пенщ һ'эв кем бун.

Көр'е Қәймэз аг'е —Нэбо, незики Щәмал бу, к'өл-
ма хвэ гөвшашт у нав ч'э'ве Щәмал хьст... Бэр ч'э'ве ши
бьруске вәда, гөжин к'этэ қафе ши, сэр п'йа ләрьзэ у
к'эт.

Бәне кәвканйа ши қәтиа, п'ыншар'а чьнибу, бәлаи
сэр әрде бу...

ШЬЕРЕ ВӘҚЫРИ

Тә'рие әрд һылч'нанд. Бу шәвәр'әш. Зом р'азабу. Т'әне қизәкә шаһъл һыкарьбу р'аза, хәва we т'әқьси бу. Әwe шынгина бае зырав нәдбьһист, кӧ коне баве we нәрм дьһ'әжанд. Қиза шаһъл т'әне дәнге дьле хвәйи бе-сәбьр дьбьһист.

Әw фәсал жь һывина хвэ дәрк'әт у бәрбь зьнаре кезик чу.

Қәрәвьле шаһъл, ап'ыншии р'әш сәр мьла, һивйа we бу.

— Хвә бьдә бәр синге мьн, к'афьре, әм һәвдӧ һ'ә-мезәкьн, қәт хәбәрнәдьн, һ'әта сьбе... Ви щур'әйи т'ӧ кәс пенан'әғә, — әви гот.

— Ах, дьһйа чьр'а әвқас тәнгә, т'әне wәкә щие мә-зәлзки әрд к'әтйә п'ара мә.

— На, щие мә тәнг нинә, — сәбра дьле мьн, әв шие һана боца дьле мьн дәштәкә бе сәро-бьнә, к'әвшәнә, чайир, чиманә. Әw т'әв һыкарьн дьле мьни һар шивар-кьн, һыкарьн дьле мьн зәфткьн, т'әне вьра дьле мьн те р'ае. Т'ӧ кәс мә навинэ, т'ӧ кәс мә нан'әсә...

* *

*

Шьвано, дӧһ баранәкә гӧр' бари, әз мьқим һ'әйра тәда бум.

Мын бһист қачаха һ'ощөми сәр кәрие пез кьрьбун,
эз һ'эйра тэда бум.

Готын пэй баране нәвала жерьнда т'офан р'абуйә,
эз һ'эйра тэда бум.

Гава щарна баве мын ль сәр тә һерс дьбә, ле-лейә
эз быгрим, корбьм...

БӘРЭВАР

Қар'ә-вар'а зар'а бу, е дьлистьн, ша дьбун, е к'әть-
бун пэй голька, бәрх у кара...

Ми у бьзын к'алин-мккине хвәйә ширьнва газн
бәрх у каре хвә дькьрын. Р'ое п'әнще хвә авитьбу сәр
синг у бәре ч'йа, қәй жь бо бәдәшийа т'әбийәте нәдх-
wәст бьчуйа ава.

Зәрие гөнд щер'ед аве сәр мьла, к'ом-к'ом бәрбь
кание дьмәшийан.

Хортәки бәнги хвәр'а кьрьбу хәйсәт, һәрр'о бәр-
эвара, сәр хание мала баве хвә дьсәкьни, ч'ә'ве ши сәр
р'енга зәрийабу. Хорте дәләл дәсти дьле хвәйи нәр'әһ'әт
фькрава қәй чубу бал һ'әккиме Лоқман.

Йанга бәдәw ч'ә'ве хвә кьлдабу, бьске хвә бәр'да-
бу, пышта хвәйә зьрав бь дәләли гьредабу, дабу пеш-
йа к'омәкә зәрийа. Әве қәй қәсту зәрийар'а бльнд-
бльнд хәбәрдьда у пер'а жи бь щур'әки фәсал, бьн
ч'ә'вава алие хорт дьньһер'и. Хорт минани бәрфа
бәләкийа хвәда дьһ'әлийа.

НАЗИА ҚИЗА БӘНГИ

Қиза бәнги бь к'ылама назе хвә жь лавьке хвә дь-
кьр, дьгот:

— Гәдэ, лавько, к'олмало, тә чьр'а зозане мә ч'е-
рандйә, дьхвэзъм мә'ниа к'олилка бемә бал тә, р'амуса-
наке ль мын к'әрәмки, ле нава мерг у чимана к'олик нә-
манә.

Гәдә қөрба, тә чьр'а п'ынщар'а зозане мә ч'еранд-
йә? Дьхвэзъм мә'на п'ынщар'е бемә бал тә, ле хәлқ дь-
бежә вандәра т'о п'ынщар' нәмайә.

Лавке мын р'азайә. Дькьм жь дәрде ви дьли р'а-
мусанәке же к'әрәмкьм, ле тьрсьм р'азана вийә се
шәва әз һ'әрәмкьм.

Лавке мын йәки бәжнбьльндә, навмьлфьрз, сурәте
сорн г'ол'овәр'ә.

Дькьм һар'ьм пәзе ви бьдмә бери, нашьрьм, хәл-
қе бежә к'өр'е жьнабийайз.

Қиза бәнги бь к'ылама назе хвә жь лавьке хвә дь-
кьр.

ДӘ ЗУ ВӘРӘ

Тә'ва эваре пе п'ълте ә'вуре назьк, мина шә'ре хас,
деме хвә печ'айә, бь назәдар һеди-һеди дьчә ава. Ле
т'о г'олнийе хвэйә һурва мьжули.

Тэ'в шарна деме хвэйи нарин т'эмам вэдькэ, те бежи қэй т'эбийэтэ бэдэwэ дэwлэмэндр'а дьвежэ: "Дэ ма хатре тэ!..

Тэ'ве тирьнца хwэ минани гөрзе дэрзийа р'эшанд-йэ ль сэр т'эпе ч'ийа у бэрфа шийэ чилэ-қэрқаш дьч'ь-русинэ. Ле тө ч'э'вед хwэ кьлдьди.

Қиз у бук шер' ль сэр мьла, мина wэрдэка қэлфэ-қэлфэ бэрбь кание дьмэ'ьн, вэдгэр'ьн зоме.

Зозанван нэр йэк хэбатэкева мьжулэ: —шьрите кона дьшьдиньн, бэрха дькьнэ к'оза, шире доти ль сэр тэндурэ гэрм дькьн. Ле тө 'кэти пэй р'езкьрьна гөстилка, базьна, мори-мьрщан у қэрэфила хвэйи донздәһ п'эр'и.

Шьван дурва бь дьле т'ьжи дьстьрен у бьлуре дь-хьн, шэwата дьла дьдьнэ дэр.

Канийе р'эвок лэз дьк'ьшьн, зу быг'ижиэ арана, нэ-ла тэ'ри нэк'этиэ э'рде. Ле тө к'эмбэра зивэ-зер'кьлдайи пьшта хвэйэ зьрав далини.

Тэ'ва гьловэр' пе п'эрда тэ'ри ч'э'ве дьнйае гьртйэ, wэки т'ө кэс сөр'а дьле эвине шаһьл нэвинэ. Т'эбийэт бьн п'эр'да шэве хэмле хвэйэ р'оже дьгөһер'э, кө һи-вер'а бьк'эвнэ нава к'еф у һ'энека..

Ле тө һе хэмла хwэва мьжули.

Һива зэр хwэ печ'айэ нава п'эр'да тэ'ри, қэй кьра-се хвэйи шэве хwэкьрийэ, сәре хwэ данйэ ль сэр т'эпа ч'йе, деме хвэйи бэдэw вэкьрийэ, буйэ шэмдан у буйэ т'э-мач'эчийа шаһьлед эвин. Тө жи т'эмашэчийа т'эбийэ-тейи.

Гьди, тō чьр'а иро оса бер'әһ'ми, дә зу вәрә, нә ахьр дьле мьн вәстйа, ч'ә'ве мьн қәр'ьмин.

Ва шаһьл йәко-йәк хәвлә дьбьн, бәрбь аг'ьле жерьн дьләзиньн.

Ле тō һе к'ьвш нави.

ЗАР'ОТИЙА ХВӘ ӘЗ Ч'Ә'ВЕ ТӘДА ДЬВИНЬМ

Әз, шайир у дәнғбеже тәйи нәсәқьр'и, т'әвақь дькьм ләзәки әм мьжулия хвәйә ширьн бькьн. Вә'де мә һе гәлә һәйә, изие бьдә мьн ве гәве әз һәр т'әне ч'ә'ве тә бьньһер'ьм.

Зар'отийа мьн минани мори-мьрщане тәйә ве р'оже қәтйайи к'әтә щәме у қәй аве әш бьр-. Мьн зар'оти һәдит, жь ве һ'ьсрәт мам. Нәбә йәкә бер'әһ'ьм, бьһелә әз зар'отийа хвә ч'ә'ве тәйә бесуц у зәләлда бьгәр'ьм.

Зар'отийа мьн қәй зьнара у кәндала к'әт, шкәст, әз гәләки пәй ве гәр'йам, ле бәфәйдә.

Мьжулна хвә бьһелә у вәрә әм қасәке минани зар'а һәвр'а бьлизьн: пәй һәв к'әвьн, бьр'әвьн, мьнмьника бьгрьн, кәлилка бьчьньн, пе гәзгәзка һәвхьн, п'ор'е һәв бьк'шиньн...

Ләз нәк'әвә, бьһелә зар'отийа хвә нава ч'ә'вед тәда бьвиньм.

Чьр'а ләз дьк'әви? Нә һе тәйр у тәйрәдә вәнәгәр'йанә бәрбь һелуне хвә. Нә һе пеле бә'ре жь шьнгина бае эваре р'анәбуна.

Нэ шывана һе к'ылам у былурлехьстына хвэйэ шэ-
ве дэстпенөкьрьнэ, лэз нэк'эвэ...

Ч'э'вед тэ п'ър' к'урьн, бе һ'өдур, ле натърсьм, вэжи
дырәвьмэ эз минани зар'отийа хвэ ве к'ураеда мьна-
бьм.

На хер, эз нава ч'э'ве тэда онда набьм, чьмки һ'өба ч'э'-
ве тэ минани мэрлэгүзе мьн бэрбь тэ дык'ышинэ, ле
т'эви тэ ондабуна мьн т'өнэ, эм һэвр'а дьл у тамарэкьн.

Т'эвэрдэ дыкьм, лэз нэк'эвэ, вэ'де мьжулийа мэйэ
'лирьн һе гэлэ майэ, ле эз қэт т'өр набьм жь ч'э'ве тэ.

Бһелэ эз сэрэ хвэ дайным сэр чока тэ... ай ви шур'э-
йи у қаси к'ефа дьле хвэ ч'э'ве тэйэ зэлал у к'урда зар-
'отийа хвэйэ ондакьри бьгэр'ьм...

* *
*

Пе мьқаме былуре мьн кэрне пез дыбрь; ч'ере у
аве, т'оп дыкьр ль сэр һэв, дыбрьэ берие.

Гэлэ щара нерие р'удьреж ч'ере хвэ дьһиштын, ды-
һатын бал мьн дьсэкьнин у дуз ль ч'э'вед мьн дьһе-
р'ин, хели вэ'дэ ве форме щие хвэда дьсэкьнин.

Дырәвьми мэрйиа жи жь сэвта былура мьн дыһа-
тын, незикки мьн дыбун, р'удьһыштын, йане сэр п'йа гөһе
хвэ дьданэ сэр мьн. Мьн т'ө тышт нэдыгот, дэ мьне чь
быгота, һ'эваса дьле вана өса дыхвэст.

Щарэке мьн нава беривана қизэжэ бэдэв дит. Эве
сэрэ хвэ бэржеркьри, дьчу-дһат пэз дьда берие, дэнге

хвэ нэдькыр, һэр т'эне чьхкэ-чьхк у зынгэ-зынга мори-
мыршан у хэмлед сэр п'есира we бун.

Мьн ч'эвед хвэ дьк'ота ль сэр we, ль бэжн-һал
у чуйин-һатьяна we мезэдькыр.

Әwe т'ө дэнге хвэ нэдькыр, we чь быгота, һылбэт
һ'эсаб дькыр, wәки һ'эwаса дьле we өса дьхwэзэ.

Иди тә'ри к'этыбу әрде, мьн феза зоме кәрие пез
дыч'еранд, пер'а жи былуре дьхьст. Нышкева бина кол-
ка нәнас к'этә бәр позе мьн.

Мьн бәре хвэ гөһаст у дит, we бериванәк һатйә, бь
шәрмәдар бәр мьн сәкьнйә...

Хели wәдә жи кәр' у лал к'еләка һәв р'уньштыбун:
шә'де мә кәлилк бун, кәрие пез, вынгина бае хwәшә
нәрм у п'әр'да әзмане тә'ри.

Гәлә дәфә дәрбаз бун, ле мә дэнге хвэ нэдькыр.
Һылбэт һ'өба дьле мәйә шаһьл өса дьхwәст.

ТӨ ДЬХWЭЗИ ӘЗ ДИНЬМ?

К'афьрби! Дьбә тө дьхwэзи ақле сәре мьн т'әмам
жь мьн бьстиниь чолак'әвьм?

Ньһа хәзал каре хwәва р'азанә. Кәлилке бинхwәш
бын зьнгина бае зьрав қәй һәв р'адьмусьн. Қани бь
хөлә-хөл бәрбь һ'әмеза һәв дьбэзын.

Бөхwәде, ле чь ль тә қәwьмйә, wәки нә тө бь хwә
р'әһ'әт дьби у нә жи р'әһ'әтие дьди мьн?

Гәло wәхта т'әмамийа р'өже бона тә дьфькьрьм.

Һ'әйра тәмә, т'ера тә накә? Ле чи тә р'әһ'әтийа мьнә шәве к'әтйә, вәки һ'әтани бәрбанге бълуре дьхи?

Ахыр чь фьрқи һайә, гәло эз ахина дьле тә дьбьһем, йане дәнге бълурлехьстьна тә? Нә һәр эз заньм мә'на шәватата дьле тә? Дьвә тә дьхвәзи шәв у р'оже хвәде теки йәк?

Дә әгәр дьхвәзи жь шәватата дьле мьн у тә чолак'әвьм, тә шәве жи бълурехә, һ'әтани эз к'увибьм у бемә бал тә. Ле бьзанбә, ви чахи нди эзе йәжә динбьм.

К'әфьрби! Дьбә тә дьхвәзи агле сәре мьн т'әмам жь мьн бьстини, чолак'әвьм?

МЬН БЬНСТИЙӘ ЖЬ МЬН ХӘИДИЙИ

Фьланкәс, мьн бһистйә жь мьн хәидийи. Хвәде гьрави эз нахвәзьм тәр'а хәбәрдьм, тә һ'ьзнакьм, гава тә дьвиньм бәре хвә дьгөһер'ьм.

Ньзаньм эз, ә'вда хвәде, чава тә бьдмә баваркьрне, вәки қаси Хәще эз тә һ'ьздькьм. Ле беилащьм, қул у диле бав у бре хвәмә.

Бьрина дьле мьн к'урә, бе ду-дәрманә. Нәвөрьм р'асти тә бем, гьлие хвә бсжьм. Бав у бьре мьн гөрнә һарьн, тә ньзани әвана чь тиньнә сәре мьн.

Мьн бьһистйә жь мьн хәидийи. Нә ахыр тә ньзани чь к'ьлит данинә сәр зар-зьмане мьн. Қәй пе зьнщире

лынге мьн гьреданэ. Н'эта с'а мьн жи буйэ қарөшьле мьн.

Жь дэсти нав-намуса бав у бьре хвэ к'этмэ нава эгьр. Алики тө щэгэра мьн дьп'эр'ьтини, дышэшьтини, алие дьне бав у бьре мьн.

Эз бь хвэ жи нызаньм, гэлэ эзе нава ви агьрида к'энге т'эмам бышэшьтьм... Ле диса гөне мьн тэ те.

Ч'эве көр'е Qадьр ль сэр мьнэ. Хэбэрдана қалэне гьран к'эпйэ ор'е.

Р'йа ор'а дьле мьн у тада ньна т'ьжи кэвьр у көч'ькьн. Жь гөнде щинар жи йэжи гьли авитйэ ль бэр гөне бав у бьре мьн. We р'өже жи бэрдели натьбун бо-на көр'е Щэзо....

Фьланкэс, қөрба, мьн бьһистйэ тө жь мьн хэндийи.

Р' Э В

Э'мьрда дө щур'э р'эв һэнэ.

Р'эв һэйэ, гава мэри дьхвэзэ жь қазйаке хьласбэ, р'эв жи һэйэ, гава мэри нахвэзэ жь э'мьр пашда бь-минэ.

Wэхте бэрхвантийа хвэ эз пэй бэрха дьр'эвийам, гава эв бьр' дьбун, дьк'этно щие қорьхьри...

Дьр'эвийам, wэхте зар'е дэвлэтийа дьхвэстьн к'э-ла дьле хвэ сэр мьда бьр'етана, дьр'эвийам жь wандэра дурк'эвьм...

Бәле, wә'дәк һәбу, гава мьн дьхwәст шур'әки сәре хwә хьласкьра. К'оч, мәри, пәз, дәwар т'әви һәв бьбун: Qар'а-qар', шин у гьри, гази-һәwар, чава дьвежьн, “ба-во-баво,, бу. Мә хwә да сәр р'йа нәнас. Шәр' бу у әм дьр'әвйан.

Гава ә'мьр һатә гөһастьне, р'әва мьн жи пер'а һатә гөһастьне. Дьләзанд, wәки борще хwә бәр щьмә'те бь-рәдиньм, wәки жь ә'мре мә пагда нәминьм.

Бәле, р'әв һәйә, гава мәри дьхwәзә жь қәзйаке хь-ласбә, р'ә'в жи һәйә, гава дьхwәзә һәр'ә бәрбь ә'мьр.

С Э Р Э Щ Э М

Усьве Бэк'о	3
П'ашла т'эбийэтеда	5
·Бира мын дьчу ээ хёлам бум	6
Тирэмэ'р	7
Хэзал кара хвэ`дыгэр'йа	9
Оимэте мын	9
Р'амусана пешьн	11
Хэйсэте Э'ли аг'е	12
О'рара дьле мэ нэдһатэ сери	14
Р'эһ'этбуна хэзале һэйэ?	15
Һ'эсабе мын	16
Кэвре сөр'а дьле мэ	18
"Бэрхе нер бопа к'ерейэ	19
Мэ'нэ чь бу	20
Эз у әw	21
Бэрха қөрбане	22
Әwe не көлилке сурәте мын хьст	23
Сөр'а дьле мын	25
Хэма Э'вдале аг'е	33
Р'эзго у бэрха wи	36
Һ'ьсрэт	37
Дө р'еч	38
Листокед мын	39
Ч'ьвик	42
К'эрэме п'арсәкчи	44
Ә'щеба ьран	46
Шәр'е гөндийе мэ	47
Надежда	49
Ч'э'ла шех Э'ли	52
Калке Мат'евос у нэвийе wи	57
Щәмале бэрхван	60

ШЬЕРЕ ВЭЖЬРИ

Тэ'рие э'рд һылчънанд	88
"Шьвано..."	88
Бэрэвар	89
Назйа қиза бэнги	90
Дэ зу wэрэ	90
Зар'отийа хwэ эз ч'эве тэда дьбиньм	92
Пе мьqаме блуре..	93
Тё дьхwэзи эз динбьм?	94
Мьн бьһистийё жь мьн хэидийи	95
Мьн бьһистийё жь мьн хэидийи	95

УСЬВЕ БӘК'О
Бәрхван

Ուարժե Քարու

Գաննարած

Պատմագիտություն

(Քրդերեն)

«Գրական գրող» հրատարակչություն
Երևան—1978

Усуве Бако

Пастушок

Рассказы

(на курдском языке)

Издательство «Советакан грոх»

Ереван — 1978

ИБ № 53

Բ'едактор Զ'гիտե ХОДО

Բ'едакторе нәш'ре Щасьме ЩӘЛИЛ

Բ'едакторе техникне С. М. СИМОНИАН

Ш'ьк'л'әш М. С. САРГСЯН

Корректор Эмма УСЬВ

ВФ 09424

Դ'әслими нәш'րк'ր'яне к'р'яне 20.X.1977 с.

Бона чанк'р'яне һатийә қолк'р'яне 4.VII.1978 с.

Бәлге чанк'р'яне 3,5+ш'к'л'әк

Бәлге нәш'рәте 3,12

Կ'аг'әз № 70X108 1/32 Չимәт 25 կ.

Դ'әմбә 2272

Тираж 500

Нәш'рхан № 1, йа сәрвертийа сәпайа полиграфиейә сәрәкәйә
Комитеа прессаейә дәвләте, р'әх Совета Министред Р'еспублика
Օրմәнիстанейә Советнейә Сосналистие, Երեւան, Ալաверդյան 65.

INSTITUT KURDE DE PARIS

ENTRÉE N° 850

